The Standard of Reasonable Person in Civil Liability (A Study in English Law)

Milad Mashayekh[1]

1. Assistant Professor, Department of Law, Faculty of Humanities and Law, University of Kashan, Kashan, Iran.
Email: mashayekh_khu@yahoo.com

S.D.I.L.
The SD Institute of Law Research & Study

Publisher:
Shahr-e- Danesh Research And Study Institute of Law

Article Type:
Original Research

DOI:
10.48300/jlr.2023.420369.2463

Received:
11 October 2023

Accepted:
19 December 2023

Published:
7 October 2025

ABSTRACT

The standard of reasonable person informs the benchmark for establishing fault and attributing it to a defendant in civil liability claims. However, the standard's broad and open-ended nature necessitates a precise definition to delineate its conceptual boundaries for judges and legal scholars, thereby enabling its optimal application. Ultimately, for a judge or researcher, the application of the standard involves comparing the defendant's conduct- whether actual or hypothetical- against this benchmark. This study provides a doctrinal analysis of the reasonable person standard in English law, a foundational common law jurisdiction. Employing a descriptive-analytical method within a normative framework, it examines case law to articulate a coherent and accurate conception of the standard.

Copyright & Creative Commons:
© The Author(s). 2021 Open Access. This article is licensed under a Creative Commons Attribution Non-Commercial License 4.0, which permits use, distribution and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited. To view a copy of this licence, visit https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/.

Keywords: Reasonable Person, Fault, Duty of Care, Causation, Foreseeability of Damage.

Funding:

The author(s) received no financial support (funding, grants, and sponsorship) for the research, authorship, and/or publication of this article.

Author contributions:

Milad Mashayekh: Conceptualization, Methodology, Software, Validation, Formal Analysis, Investigation, Resources, Data Curation, Writing - Original Draft, Writing - Review & Editing, Visualization, Supervision, Project Administration.

Competing interests: The authors declare that they have no competing interests.

Citation:
Mashayekh, Milad. "The Standard of Reasonable Person in Civil Liability (A Study in English Law)". *Journal of Legal Research*, 24, no. 63 (October7, 2025), 241-278.

Extended Abstract

In the study of civil liability, the "theory of fault" is a foundational and unavoidable subject for any scholar examining the bases of liability. This is because attributing liability to a defendant necessitates a scrutiny of their acts and omissions; it is through establishing fault or negligence that the consequences of civil liability are imposed. The central question then becomes: what conduct constitutes negligence? The answer lies in the standard of the 'reasonable person'. This standard serves as the benchmark for identifying fault. Beyond existing definitions, the author defines it as follows: The reasonable person is an individual who adheres to societal standards of behavior, established on the basis of ordinary care. This figure serves as a measure for assessing the correct performance of individuals in civil liability cases across different societies, accounting for their respective differences. To elaborate, when an individual's conduct causes another party a loss, and that party seeks judicial remedy, the judge's primary task is to determine the presence or absence of fault in the defendant's conduct. This is typically achieved by comparing the defendant's behavior to that of a hypothetical reasonable person- a construct that generally resembles an ordinary member of society. A deviation from the behavioral patterns of this symbolic figure is thus considered fault. This article provides a doctrinal analysis of the reasonable person standard within English law, a foundational common law jurisdiction. After outlining the general principles of this standard, the study examines its application in English law through the lens of fault theory. Under English law, a defendant in a liability claim is considered at fault and therefore liable when the following elements are established: (1) A duty of care exists; (2) The defendant breached that duty of care; (3) The claimant can prove that this breach caused them a loss; and (4) The damage was reasonably foreseeable. The analysis finds that the reasonable person standard has long been the principal benchmark for discerning fault in English law. A reasonable person is one who not only owes a duty of care but also never breaches it; by correctly foreseeing potential damage, they avoid causing loss to others. Consequently, when a defendant's conduct breaches these elements, it is compared to the conduct expected of a reasonable person in similar circumstances. Any material discrepancy establishes liability. Among the elements of fault, the breach of a duty of care is of paramount importance and is considered the core of fault. The role of the reasonable person standard is most evident here, as establishing a breach requires proving that the defendant acted negligently- that is, unreasonably- in the specific circumstances. A breach is typically realized when the foreseeable harms of an activity outweigh the burden of taking precautionary measures to prevent it. It is crucial to note that the

standard of care is not monolithic; it varies with context. For instance, experts are held to a higher standard of care than ordinary individuals. Employing a descriptive-analytical methodology within a normative framework, this study addresses the question: "What is the status of the standard of the reasonable person in English civil liability law?" It concludes that the reasonable person is conceptualized as an ordinary member of society, and this standard remains the primary basis for assessing acts and omissions- particularly for establishing fault through the breach of a duty of care and the foreseeability of damage.

The study first examines the concept and philosophical-historical position of the reasonable person standard, then explains the concept of fault and its elements in English law, and finally elaborates on how the fault theory utilizes this standard.

معیار انسان معقول و متعارف در مسئولیت مدنی (مطالعه‌ای در حقوق انگلستان)

میلاد مشایخ[۱]

۱. استادیار، گروه حقوق، دانشکده علوم انسانی و حقوق، دانشگاه کاشان، کاشان، ایران.
mashayekh_khu@yahoo.com

پژوهشکدهٔ حقوق

نوع مقاله:
پژوهشی

DOI:
10.48300/jlr.2023.420369.2463

تاریخ دریافت:
۱۹ مهر ۱۴۰۲

تاریخ پذیرش:
۲۸ آذر ۱۴۰۲

تاریخ انتشار:
۱۵ مهر ۱۴۰۴

چکیده:

معیار انسان معقول و متعارف در مسئولیت مدنی به ما می‌آموزد که برای شناسایی تقصیر و چگونگی انتساب آن به مدعی‌علیه در دعاوی مسئولیت به کدام شاخصه تمسک جوییم. دستیابی به چنین معیاری گسترده، قابل تفسیر و تأویل در گام نخست مستلزم ارائه تعریفی دقیق و روشن از آن است، به نحوی که حدود و ثغور مفهومی آن برای دادرس یا دانش‌پژوه معین و ترسیم شود. این مهم برای استفاده بهینه از آن شاخصه بسی ضرورت دارد. پس از طی طریق پیشین، آنچه پیش روی یک مسئولیت‌پژوه و یا دادور متجلی است، صرفاً قیاس رفتار مدعی‌علیه فرضی و یا واقعی با انسان معقول و متعارف معیار است. در مقاله پیش رو معیار فوق را در حقوق انگلستان مورد بررسی قرار دادیم تا نگاه حقوق آن کشور را که شاخصه نظام حقوق کامن‌لا به شمار می‌رود، تبیین نماییم. در این مسیر از روش تحقیق توصیفی ـ تحلیلی با نگاهی هنجاری بهره جستیم و با استناد به قضایای مطروحه در حقوق انگلستان درصدد دستیابی به مفهومی صحیح از آن

کپی رایت و مجوز دسترسی آزاد:

کپی‌رایت مقاله در مجله پژوهشهای حقوقی نزد نویسنده (ها) حفظ می شود. کلیه مقالاتی که در مجله پژوهشهای حقوقی منتشر می شوند با دسترسی آزاد هستند. مقالات تحت شرایط مجوز Creative Commons Attribution Non-Commercial License 4.0 منتشر می شوند که اجازه استفاده، توزیع و تولید مثل در هر رسانه ای را می دهد، به شرط آنکه به مقاله استناد شود. جهت اطلاعات بیشتر می‌توانید به صفحه سیاست‌های دسترسی آزاد نشریه مراجعه کنید.

معیار برآمدیم.

کلیدواژه‌ها:
معقولیت، تقصیر، وظیفه مراقبت، علیت، پیش‌بینی ضرر.

حامی مالی:
این مقاله هیچ حامی مالی ندارد.

مشارکت نویسندگان:
میلاد مشایخ: مفهوم‌سازی، روش‌شناسی، استفاده از نرم‌افزار، اعتبارسنجی، تحلیل، تحقیق و بررسی، منابع، نظارت بر داده‌ها، نوشتن ـ پیش‌نویس اصلی، نوشتن ـ بررسی و ویرایش، تصویرسازی، نظارت، مدیریت پروژه.

تعارض منافع:
بنابر اظهار نویسندگان این مقاله تعارض منافع ندارد.

استناددهی:
مشایخ، میلاد. «معیار انسان معقول و متعارف در مسئولیت مدنی (مطالعه‌ای در حقوق انگلستان)». *مجله پژوهشهای حقوقی*، ۲۴، ش. ۶۳ (۱۵ مهر ۱۴۰۴)، ۲۴۱-۲۷۸.

مقدمه

جرج برناردشاو[1] نمایشنامه‌نویس، متفکر سیاسی و برنده نوبل ادبی[2] در کتاب مرد و ابرمرد[3] به مرد (انسان) معقول می‌تازد و چنین بدبینانه به او می‌نگرد: «مرد (انسان) معقول خود را با دنیا تطبیق می‌دهد (اما) فرد غیرمعقول در تلاش برای تطبیق جهان با خود اصرار می‌ورزد. از این رو تمام پیشرفت (جهان) به آن مرد (انسان) غیرمعقول وابسته است. مردی (انسانی) که به عقل گوش می‌دهد گم شده است، عقل همه کسانی که ذهنشان آن‌قدر قوی نیست تا بر او مسلط شوند را به بردگی می‌کشد».[4]

آیا به‌راستی نیز چنین است؟

نگاهی مختصر به مفهوم و مبانی مسئولیت مدنی، مفروض برنارد را نقض می‌کند. ذهنی آشنا در مسیر مسئولیت‌پژوهی زمانی که به مبانی مسئولیت جهت کندوکاو می‌رسد، بیش از سایر مبانی ناخواسته در خویش بانگ سفر به سوی «نظریه تقصیر» را می‌شنود؛ زیرا نیک دریافته است که جهت انتساب مسئولیت به مدعی‌علیه باید تعدیات و تفریطات او را مورد مداقه قرار داد تا به‌واسطه اثبات تقصیر یا قصور، آثار و احکام مسئولیت مدنی را بر وی بار نمود. اینک پرسش این است که چه رفتاری متعدیانه محسوب می‌شود؟

پاسخ این پرسش را می‌توان در عبارت «انسان معقول و متعارف» جستجو و تحصیل نمود. عبارتی که بیانگر معیاری جهت شناسایی تقصیر تلقی می‌شود. بدین بیان که هرگاه رفتار فردی موجب زیان غیر شود و آن دیگری نیز محکمه را برای رفع منازعه پیش‌آمده برگزیند، بدیهی‌ترین مسیر برای حل‌وفصل مدعای مطروحه توسط دادور، استنباط وجود یا عدم تقصیر در رفتار مدعی‌علیه است. این مهم اغلب حاصل نمی‌آید، جز از طریق مقایسه رفتار او با انسانی معقول و متعارف؛ انسانی مفروض که در غالب موارد به فردی متوسط در جامعه می‌ماند. در نتیجه، تخطی از الگوهای رفتاری ارائه‌شده توسط این انسان نمادین، تقصیر محسوب می‌گردد.

در مقاله پیش رو، پس از ذکر عموماتی پیرامون معیار انسان معقول و متعارف که متعلق به نظام حقوقی کامن‌لا است، به بررسی مذاق حقوق انگلستان پیرامون معیار فوق پرداختیم و برای دستیابی

1. George Bernard Shaw
2. Nobel Prize in Literature
3. Bernard Shaw, "'Maxims for Revolutionists' from Man and Superman (1903)". Available at: https://www.panarchy.org/shaw/maxims.1903.html
4. The reasonable man adapts himself to the world: the unreasonable one persists in trying to adapt the world to himself. Therefore all progress depends on the unreasonable man. The man who listens to Reason is lost: Reason enslaves all whose minds are not strong enough to master her.

Mashayekh, Milad. "The Standard of Reasonable Person in Civil Liability (A Study in English Law)". Jour. of Legal Res. 24, no. 63 (October 7, 2025), 241-278.

بدان از نظریه تقصیر وام گرفتیم. پس از بررسی در حقوق آن کشور دریافتیم که معیار انسان معقول و متعارف یگانه معیار پی بردن به تقصیر و یا عدم آن از گذشته تاکنون بوده است. روش تحقیق نگارنده در پژوهش پیش رو، روش مفهومی بوده است، زیرا تبیین مفهوم معیار و چگونگی استفاده از آن در قضایای متعدد ذیل نظریه تقصیر در مقاله فرارو بررسی گردیده است.

پرسش اصلی این است که معیار انسان معقول و متعارف چیست و در حقوق انگلستان چه جایگاهی دارد؟ و در مقام پاسخ موقت بدان می‌توان گفت، انسان معقول و متعارف، انسانی متوسط در جامعه بوده و همواره زمانی که احراز تقصیر خاصه، بررسی نقض وظیفه مراقبت و پیش‌بینی پذیری ضرر مدنظر باشد، این معیار به‌عنوان یگانه مبنای ارزیابی تعدی و تفریط فرد مورد استناد واقع می‌شود. مقاله حاضر از بررسی مفهوم و تبیین سیر کلی مطالعاتی پیرامون معیار انسان معقول و متعارف آغاز شده، سپس با تبیین تقصیر در حقوق انگلستان ادامه یافته و با تشریح بهره‌گیری نظریه تقصیر از معیار مورد بحث خاتمه می‌یابد.

۱- مفهوم معیار انسان معقول و متعارف

در ادامه مفهوم «انسان معقول و متعارف» مورد تبیین قرار می‌گیرد؛ بدین‌صورت که پس از بررسی سیر تاریخی این مفهوم و تحلیل نحوه تلقی از آن در ادوار مختلف تا دوران معاصر، تلاشی در جهت ارائه تعریفی جامع و دقیق از این معیار صورت خواهد گرفت.

۱-۱- ارائه تعریف کلی

تتبع در آثار مرتبط با موضوع مورد بحث، نگارنده را به تعریفی از معیار انسان معقول و متعارف رسانده است که توسط جان گاردنر[5] استاد فلسفه و حقوق دانشگاه آکسفورد به شرح زیر ارائه شده است: «تکلیف شخص معقول در جامعه را حل صحیح هر تعارض عقلانی می‌شود دانست که قانون ممکن است ایجاد کند. او کسی است که در هر نمونه، تنها اعمال او تحسین‌برانگیز است، اما وقتی به‌صورت دسته‌جمعی هم اعمال را انجام می‌دهد، اعمال او تصور متفاوتی ایجاد می‌کند، او کسی است که وقتی به جایی عزیمت می‌کند، همیشه مراقب است و قبل از به کار بستن اعمال و رفتاری، همیشه بررسی‌های لازم را به عمل می‌آورد، کسی است که هیچ شایعه‌ای را باور نمی‌کند و آن را تکرار نمی‌کند، مگر اینکه مبنای محکمی برای آن بیابد. او تقاضایی بیش از حدود متعارف را از اطرافیان خود ندارد و یا اگر تاجر باشد مانند سایر افراد همسان خود در تجارت به سودی عاقلانه و متعادل می‌اندیشد. در واقع کسی است که

5. John Gardner (1965-2019)

در حد اعتدال، از تمامی امور استفاده کرده و یا توقع دارد. در نتیجه به‌طور خلاصه، خالی از هرگونه ضعف فاحش انسانی بدون یک رذیله نجات‌بخش، بدون تعصب، بدون اهمال‌کاری، به دور از بدذاتی، بخل و بی‌فکری است. این شخصیت عالی، اما به‌عنوان یک مبنای مقایسه، به‌مثابه یک بنای تاریخی و نفرت‌انگیز در دادگاه‌های ما ایستاده است».[۶]

در تعریف گاردنر انسان معقول و متعارف بنایی تاریخی و نفرت‌انگیز قلمداد شده است. به عقیده نگارنده چنین تعبیری از معیار فرارو، ذهن مخاطبی که این عبارات را به تماشا نشسته است، با ابهام روبه‌رو می‌سازد. عاقبت آنکه توضیحاتی در ادامه، می‌تواند سیر کلی نگرش به موضوع مورد بحث را پیش از ورود به مطالعه تفصیلی آن روشن سازد.

۱-۲- تبیین سیر مطالعاتی در کامن‌لا

مسئولیت مدنی حداقل از زمان اخلاق نیکوماخوس ارسطو[۷] موضوع تأمل فلسفی بوده است. این گزاره در بحث‌های قرون‌وسطایی توسط توماس آکویناس[۸] و فرانسیسکو سوارز[۹] و همچنین در بحث‌های مدرن اولیه در مورد قانون تعهدات توسط نویسندگانی مانند هوگو گروتیوس[۱۰] و ساموئل پوفندورف[۱۱] جایگاه ویژه‌ای داشته است. ارسطو بین نقشی که دادگاه در ارائه راه‌حل در یک دعوای خصوصی مبتنی بر مسئولیت با نقشی که در دعاوی عمومی ایفا می‌کند، تمایز قائل شد (فی‌الواقع او چنین دعوای خصوصی را به رسمیت شناخت). دایجست[۱۲] ژوستینیانوس[۱۳] (دایجست مجموعه حقوق رومی است که توسط تیمی متشکل از شانزده وکیل دانشگاهی به سفارش ژوستینیانوس اول فی‌مابین سال‌های ۵۳۰-۵۳۳ گردآوری شد تا شامل ارزشمندترین مسائل و مبانی حقوق روم باشد. این متن، قرن‌ها کانون آموزش حقوقی در غرب بود و امروزه مجموعه‌ای بی‌سابقه از تفاسیر حقوق‌دانان رومی درباره قانون مدنی است)، شامل بحث‌های گسترده‌ای در مورد قضایا و اصول مسئولیت مدنی است که موجب شد تا حوزه‌های قضایی قانون مدنی نیز به‌شدت از نوشته‌های دانشمندان حقوقی استفاده کنند؛ اما از لحاظ تاریخی، قانون کامن‌لا بدون هرگونه تلاش برای نظام‌بندی نظری آغاز شد، زیرا صرفاً از طریق تصمیمات قضاتی

6. John Gardner, "The Many Faces of the Reasonable Person", 2019, 5-6. Available at: https://johngardnerathome.info/pdfs/reasonableperson2013.pdf
7. Aristotle's Nicomachean Ethics
8. Thomas Aquinas
9. Francisco Suárez
10. Hugo Grotius
11. Samuel Pufendorf
12. Digest (Roman law)
13. Justinian I

که طبیعتاً به استدلال پیرامون قضیه مطروحه محدود بودند، به موضوعات حقوقی از جمله مسئولیت مدنی نگریسته می‌شد. تا قرن نوزدهم حقوق انگلیس فقط «اشکال دعوا» که مشتمل بر راه‌های اقامه دعوا توسط خواهان بود، را تعیین می‌کرد. اشکال دعوی این ضعف را داشت که به دسته‌بندی خاص و نظری دعاوی نمی‌پرداخت، مسئله‌ای که از نگاه دانشگاهی و نظری همواره نسبت بدان نقد وارد بود؛ زیرا به‌طور کلی نظریه‌پردازان حقوقی به دنبال این امر بودند که با فاصله گرفتن از اندیشه قضایی صرف، به سوی تدوین اصول حقوقی از جمله مسئولیت مدنی (ذیل نظریات حقوقی مشخص و قانونی مدون) گام بردارند.[۱۴]

نوشته‌های فلسفی دربـاره حقوق عرفی مسئولیت مدنی در قرن بیستم، بیشتر (اما نه به‌طور انحصاری) در پاسخ به یک سری استدلال‌های اساسی توسط اولیور وندل هومز جونیور[۱۵] که در کتاب خود به نام «کامن‌لا»[۱۶] در سال ۱۸۸۱ ارائه نموده بود، پدیدار گشتند. هومز با این پرسش که چگونه با استفاده از حقوق مسئولیت مدنی، موازین، حقوقی، اخلاقی و آموزه‌هایی همچون بی‌عدالتی، حسن نیت، سوءنیت و... را ملحوظ نماییم؟ زمینه را برای بسیاری از مباحث فلسفی معاصر پیرامون مسئولیت مدنی گشود. هومز خود نگران فرمالیسم بیش از حد دانش و آموزش حقوقی بود (و واهمه‌ای شدید پیرامون ذبح واقعیت در پی قدرت یافتن شکل‌گرایی حقوقی داشت)؛ همان‌طور که در نوشته‌ها و معرفی روش‌های مطالعه توسط کریستوفر کلمب لانگدل[۱۷] رئیس دانشکده حقوق هاروارد[۱۸] نمونه‌ای از آن به چشم می‌خورد. موضوع اصلی کتاب هومز حول عبارت معروف او که «زندگی مبتنی بر قانونِ منطق نیست، بلکه ایستاده بر تجربه است» نگارش یافت. هومز در سرتاسر بحث خود در مورد قانون کامن‌لا، قصد داشت منابع علوم اجتماعی را برای درک بیشتر حقایق در دسترس تصمیم‌گیرندگان قرار دهد. او معتقد بود که این رویکرد مطالعه حقوق را کاربردی‌تر و مفیدتر می‌سازد. هومز تشابهات واضحی را بین حقوق مسئولیت مدنی و اخلاق تشخیص داد و در عین حال می‌خواست بر تفاوت‌ها تأکید کند؛[۱۹] بنابراین او بحث خود را در مورد حقوق مسئولیت مدنی با ذکر این نکته آغاز می‌کند: «حقوق مسئولیت مدنی دارای عبارات اخلاقی فراوانی است، از جمله اشتباهات، سوءنیت، تقلب، قصد و سهل‌انگاری. از

14. John Murphy, “The Heterogeneity of Tort Law”, *Oxford Journal of Legal Studies*, 39, 3(2019), 460.
15. Oliver Wendell Holmes Jr.
16. The Common Law
17. Christopher Columbus Langdell
18. Dean of Harvard Law School
19. Arthur Ripstein, “Theories of the Common Law of Torts”, In: *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Stanford: Stanford University,2022)

این رو ممکن است به‌طور طبیعی چنین فرض شود که خطر رفتاری یک انسان و به بار آمدن مسئولیت برای او در نتیجه برخی نقص‌های اخلاقی متوجه او شده است».[۲۰]

هومز ادامه می‌دهد و در این خصوص می‌گوید: «شکل (فرمالیست) گمراه‌کننده است و قانون بسیار بیشتر به حل عملی مشکلات مربوط می‌گردد تا اینکه چگونه یک خطاکار (در دادگاهی فرازمینی) قضاوت می‌شود».[۲۱] این راه گشوده‌شده توسط هومز موجب شد بسیاری از بحث‌های فلسفی درباره حقوق مسئولیت مدنی در نیم قرن گذشته بر درک نقش و اهمیت واژگان اخلاقی که در آن جاری است، متمرکز گردند.

هومز به همراه یکی دیگر از حقوق‌دانان انگلیسی، سر فردریک پولاک[۲۲] که چندین دهه با او مکاتبه داشت، دو سؤال برای نظریه مسئولیت مدنی مطرح کرد. اولین سؤال این بود که آیا یک اصل کلی از مسئولیت در زیربنای تمام قوانین مسئولیت مدنی مؤید آن است؟ یا صرفاً مجموعه‌ای از علل مختلف جهت اقامه دعوا در زمینه مسئولیت مدنی وجود دارد که کافی است زیان به دیگری وارد آید تا مبتنی بر یکی از آن علل بتواند اقامه دعوا کند؟

پاسخ آن دو یکسان بود. البته هر کدام به روش خود استدلال کردند که اساس مسئولیت، ایجاد آسیب بدون توجه به دلیل آن است. همان‌طور که پولاک می‌گوید: «همه اعضای یک جامعه متمدن در قبال همسایگان خود وظیفه کلی دارند که بدون دلیل یا عذر قانونی به آنها آسیبی نرسانند. میزان دقیق تکلیف و همچنین ماهیت و میزان استثنائات شناخته‌شده، با توجه به ماهیت مورد متفاوت است».[۲۳]

در این میان فرمول هومزی که هنوز یک امر رایج آموزش حقوقی در آمریکای شمالی است، توجه را به عوامل متعددی جلب می‌کند که ممکن است برای توجیه آسیب‌های غیرقابل اعتراض مفید باشند که بیشتر آنها بر مزایای اقتصادی و اجتماعی برای آسیب رساندن به یکدیگر در موقعیت‌های خاص متمرکز هستند.

هومز و پولاک سؤال دوم خود را با ارائه طبقه‌بندی از مبانی مسئولیت، با تمایز بین خطاهایی که مسئولیت آنها ناشی از سهل‌انگاری است و خطاهایی که برای آنها قصد لازم است، مطرح کردند.[۲۴] این طبقه‌بندی‌ها نقش مهمی در شکل‌دهی به بحث‌های بعدی داشتند و پرسش‌هایی را هم در زمینه تحلیل

20. Oliver Wendell Holmes, *The Common Law, Mainz* (Germany: Gutenberg Press, 1881), 79.
21. Ibid. 108.
22. Sir Frederick Pollock
23. Ripstein, Op. Cit.
24. Robert Stevens, "Chapter 3: Professor Sir Frederick Pollock (1845–1937): Jurist as Mayfly", In: *Scholars of Tort Law* (Oxford: Hart Publishing, 2019), 80.

Mashayekh, Milad. "The Standard of Reasonable Person in Civil Liability (A Study in English Law)". Jour. of Legal Res. 24, no. 63 (October 7, 2025), 241-278.

مفهومی و هم توجیه هنجاری مطرح کردند.

تمرکز اصلی هومز، قصور و سهل‌انگاری بود. به عقیده او «این کنش، بیشترین دعاوی را در نظام‌های حقوقی معاصر ایجاد می‌کند و اغلب نیز توسط سیستم‌های جایگزین مسئولیت، مانند بیمه خودرو، مقررات ایمنی محل کار و طرح‌های جبران خسارت (مثلاً در نیوزلند، یک طرح بیمه عمومی که جایگزین اقدامات ناشی از سهل‌انگاری شده است) بیرونی شده‌اند»؛ اما پاسخ بدین پرسش فلسفی، مهم است که وقتی یک نظام حقوقی در چهارچوب اختیارات مناسب خود در ارائه پاسخ‌های جایگزین به آسیب‌های مبتنی بر سهل‌انگاری عمل می‌کند، آیا پس از جبران زیان به طریق فوق، اهمیت اخلاقی مستتر در آن نیز از بین می‌رود؟

بحث هومز در مورد مسئولیت مبتنی بر قصور، توجه را به مجموعه دیگری از سؤالات فلسفی در مورد حقوق مسئولیت مدنی جلب کرد. یکی از ارکان مسئولیت ناشی از قصور ایجاب می‌کند که خواهان دعوای مسئولیت ثابت کند «خوانده از مراقبت معقول کوتاهی کرده است». گفته می‌شود که استاندارد مراقبت «عینی» است، یعنی «تحقیق درباره این نیست که آیا خوانده بیشترین مراقبت را انجام داده است یا خیر، بلکه بدین معنا است که آیا خوانده آن درجه از مراقبت را که یک فرد معقول در آن موقعیت اعمال می‌کند، به کار گرفت». «فرض اصلی مربوط به یک کشاورز بود که به او هشدار دادند یونجه او در معرض خطر سوختن بدون عامل خارجی قرار دارد. او برای جلوگیری از آتش‌سوزی در میانه خرمن خود، با کمال حسن نیت اقداماتی را انجام داد. لکن باز هم آتش ایجاد شد و به برخی از کلبه‌های متعلق به همسایگان نیز سرایت کرد. اگرچه دادگاه ادعای او را مبنی بر اینکه او به بهترین شکل ممکن و با کمال حسن نیت عمل کرده است، پذیرفت، اما به هر حال او را مسئول دانست (زیرا قائل بود که او متناسب با معیار انسانی معقول در جلوگیری از آتش‌سوزی عمل نکرده است)». هومز می‌گوید: این تضاد که در دادگاه مطرح می‌شود نشان می‌دهد: «فرض کنید که یک مدعی‌علیه اجازه داشته باشد مطرح کند که قبل از اقدام، رفتار یک مرد عاقل تحت شرایط مدنظر را به‌دقت بررسی کرده و با بهترین شکل در موقعیت ایجاد زیان، مطابق او عمل کرده است. در صورت پذیرش این مدعا، آن مدعی‌علیه از منظر سهل‌انگاری که صورت داده است نیز مسئولیتی ندارد؛ اما اگر چنین موضوعی در اختیار هیئت‌منصفه قرار گیرد، بسیار واضح است که دادگاه می‌گوید: «آقایان، ابهام این نیست که مدعی‌علیه فکر می‌کند رفتارش به‌مثابه یک عاقل است، بلکه آنچه مهم است پاسخ بدین سؤال است که آیا شما فکر می‌کنید چنین مطابقتی بین رفتار او و مردی عاقل در همان موقعیت وجود داشته است».[۲۵]

25. Holmes, Op. Cit. 107.

هومز معیار عینی انسان معقول و متعارف را به‌عنوان شاهدی بر ویژگی غیراخلاقی مسئولیت مدنی معرفی می‌نماید. به‌طور مثال اگر مردی عجول و بی‌دست‌وپا به دنیا بیاید، همیشه زیان به دیگران وارد کند و خود یا همسایگانش را آزار دهد، بدون شک نقص مادرزادی او موجب می‌شود در دادگاه عدل الهی عفو گردد، اما لغزش‌های او برای همسایگان با توجه به معلولیت او عواقب کمتری نسبت به آسیب‌هایی که یک فرد سالم ایجاد می‌کند، نخواهد داشت.[۲۶]

شخصیت فرد معقول در عین حال کاملاً آشنا و در عین حال گیج‌کننده است. انسان معقول و متعارف، «تجسمی از تمام ویژگی‌هایی است که ما از یک شهروند خوب می‌خواهیم» و انتظار نداریم، «آینده‌اندیشی یک پیامبر عبری»[۲۷] در پیش‌بینی آسیب و «چابکی یک آکروبات‌باز»[۲۸] در اجتناب سریع در مقابل خطر را به نمایش گذارد.[۲۹] هومز او را «پدری سخت‌کوش برای خانواده می‌داند که انتظار خصوصیت منحصربه‌فردی مانند خرد سلیمانی، آینده‌نگری نبوی، احتیاط آفتاب‌پرست و عکس‌العمل سریع مانند افراد آموزش‌دیده برای موقعیت‌های خاص از فرد معیار نمی‌رود، در نقطه مقابل نیز افراط در عملکرد همچون شتاب‌زدگی، ترس و رفتارهای عصبی نامتعادل از او متوقع نیست. پدری سخت‌کوش، مسیر زندگی را با اعتدال و محتاطانه طی می‌کند. همتای انگلیسی او مرد معقول است (یک شخصیت عالی اما نفرت‌انگیز)».[۳۰]

در دعوای اقامه‌شده علیه باشگاه اتومبیل‌رانی بروکلندز[۳۱] که به‌واسطه تصادفی نادر بین دو اتومبیل مسابقه در پایان پیست به وقوع پیوست و منجر به پرت شدن یکی از آن دو به سمت تماشاچیان و در نتیجه کشته شدن دو تن از آنها و زخمی شدن برخی از جمله «هال» گردید. هال با این استدلال که «مکان به اندازه کافی برای تماشاگران ایمن نشده بود و هشدار کافی نیز در مورد خطرات، پیش از مسابقه ارائه نگردید»، علیه باشگاه مزبور اقامه دعوا نمود. قاضی گریر[۳۲] ضمن رد دعوای خواهان، انسان معقول را بدین شکل معرفی کرد: «فکر نمی‌کنم بتوان گفت مفاد قرارداد با هر فردی که بلیت می‌گیرد نسبت به دیگری متفاوت است. قضاوت در مورد چنین قراردادهایی باید بر مبنای معیار مرد معقول

26. Ibid. 108.
27. the Foresight of a Hebrew Prophet
28. the Agility of an Acrobat
29. Broom v. Administrator, Natal 1966
30. Reinhard Zimmermann, The Law of Obligations: Roman Foundations of the Civilian Tradition (Oxford: Oxford University Press, 1996), 1009.
31. Hall v Brooklands Auto-Racing Club (1933)
32. Frederick Arthur Greer

Mashayekh, Milad. "The Standard of Reasonable Person in Civil Liability (A Study in English Law)". Jour. of Legal Res. 24, no. 63 (October 7, 2025), 241-278.

باشد. این مرد معقول، گاهی اوقات به‌عنوان «مرد(ی) در خیابان»[۳۳] یا «مرد(ی) در اتوبوس کلاپهام»[۳۴] (منطقه‌ای مسکونی لمبت لندن) است؛ همچنین همان‌طور که به‌تازگی در مقاله یک نویسنده آمریکایی خواندم «مرد(ی) که مجلات را به خانه می‌برد و عصرها نیز با سرآستین پیراهن خود ماشین چمن‌زنی را هول می‌دهد»[۳۵] (به نظر می‌رسد کنایه از مردی باشد که فعالیتی مشخص و روزمره دارد و اعمال مخاطره‌آمیز انجام نمی‌دهد) نمود می‌یابد. چنین مردی که برای دیدن یک مسابقه کریکت در لردز بلیت می‌گیرد، به‌خوبی می‌داند که قرار نیست در یک قاب فولادی محصور شود که از او در برابر احتمالی یک‌میلیونی (کنایه از ندرت) محافظت کند. به همین ترتیب همان مردی که برای دیدن دربی بلیت می‌گرفت، به‌خوبی می‌دانست که هیچ تمهیدی برای جلوگیری از ورود اسبی که از دستش خارج شده بود در میان تماشاگران وجود ندارد، در نتیجه کاملاً خطر وقوع چنین تصادف غیرمحتملی را برای خودش در نظر می‌گیرد. به همین ترتیب نیز چنین مردی که برای دیدن مسابقات اتومبیل‌رانی بلیت می‌گیرد، به‌خوبی می‌داند که تمهید خاصی برای محافظت از او در خصوص یک خطر محتمل از سوی برگزارکنندگان اندیشیده نخواهد شد، حال چه رسد به خطری نادر و غیرمحتمل؛ بنابراین خود خطر وقوع چنین حادثه‌ای را به عهده خواهد گرفت».[۳۶]

شایان ذکر است که علی‌الظاهر عبارت «مرد(ی) در اتوبوس کلاپهام» که در دوران ویکتوریا وارد حقوق انگلیس شد و هنوز هم یک مفهوم مهم در حقوق بریتانیا است، برای اولین بار در حکمی توسط سر ریچارد هن کالینز[۳۷] ضمن بررسی پرونده افترا «مک کوایر علیه وسترن مورنینگ نیوز»،[۳۸] مطروحه در دادگاه استیناف انگلیس سال ۱۹۰۳، مورد استفاده قضایی قرار گرفت. این عبارت عموماً به جان برنز[۳۹] (۱۸۵۸-۱۹۴۳) نماینده لیبرال و وزیر کابینه یک لندن‌نشین طبقه کارگر نسبت داده می‌شود.[۴۰] تعبیر فوق‌الذکر در رویه حقوقی ثبت اختراع کانادا نیز مستفاد گردید.[۴۱] در نیو ساوت ولز[۴۲] استرالیا نیز

33. The man in the street
34. The man in the Clapham omnibus
35. The man who takes the magazines at home, and in the evening pushes the lawn mower in his shirt sleeves
36. S.I Strong & Liz Williams, *Complete Tort Law: Text, Cases and Materials* (Oxford: Oxford University Press, 2011), 67.
37. Richard Collins
38. McQuire v. Western Morning News (1903)
39. John Burns
40. The Guardian, "What is the origin of the expression 'The man on the Clapham omnibus'?", Available at: https://www.theguardian.com/notesandqueries/query/0,,-2012,00.html
41. Beloit v. Valmet Oy (1986)
42. New South Wales) Australia)

الهام‌بخش عبارات «مرد(ی) در تراموا بوندی»[۴۳] به‌عنوان فرد معیار برای تشخیص تقصیر یا در پهنه‌ای وسیع‌تر، نقض قانون است.

به عقیده نگارنده، تعریف زیر را می‌توان پیرامون انسان معقول و متعارف به نحوی موجز و نافذ ارائه نمود: «انسان معقول و متعارف را فردی می‌توان دانست که ناقض رفتار معیار در جامعه نیست، رفتاری که مبتنی بر امر معقول و متعارف قوام یافته است و به‌عنوان شاخصه‌ای جهت اندازه‌گیری عملکرد صحیح و ناصحیح اشخاص در قضایای مسئولیت مدنی در جوامع مختلف با لحاظ تفاوت‌هایشان بدان استناد می‌گردد».

اما پرسش جالب این است که چرا این کلیشه‌ها به‌عنوان معیاری برای افرادی که با آنها متفاوت هستند در نظر گرفته می‌شوند، با توجه به تفاوت‌ها در توجه، قدرت و توانایی، چرا استاندارد یکسانی برای همه وجود دارد؟ سؤال اصلی دیگر در بحث‌های معاصر در تئوری مسئولیت مدنی به نقطه عطف آن یعنی مسئولیت مربوط می‌شود. هومز در بحث خود پیشنهاد کرد که نقطه عطف مسئولیت مدنی نمی‌تواند غرامت باشد، زیرا این مکانیسم در مقابل هزینه‌ها و روند دادرسی پیچیده بسیار ناکارآمد می‌نماید. در همین راستا پیشنهاد هومز که توسط برخی در دهه‌های اخیر نیز تکرار شده، این است که هر فرد ملزم باشد بیمه خود را در برابر آسیب یا خسارت مالی داشته باشد (یک سیستم بیمه خصوصی یا اجتماعی)، تا بر اساس شدت آسیبی که متحمل شده‌اند، خسارت جبران شود.[۴۴]

هومز مسئولیت مدنی را دارای دو جنبه دانست: ۱) مسئول دانستن افراد در قبال خساراتی که ایجاد می‌کنند؛ ۲) بازدارندگی از خطر محتملی که امکان ایجاد آن وجود دارد. جنبه نخست، در شرح سه‌گانه هومز از درجات تقصیر به چشم می‌خورد. این مسئله اساس معیار عینی در سهل‌انگاری را تشدید می‌کند، زیرا افراد را به استانداردی می‌برد که ممکن است قادر به برآورده کردن آن نباشند. جنبه دوم نیز تأکید هومز بر بازدارندگی را به‌نوبه خود بیان می‌کند که مسئولیت مدنی، روشی خاص در راستای تنظیم ایمنی با ارائه انگیزه‌هایی برای افراد جهت انجام اقدامات احتیاطی در برابر آسیب است. در نیمه دوم قرن گذشته این جنبه از رویکرد هومز، توسعه تحلیل اقتصادی حقوق را شکل داد که به یک خط فکری در تحقیقات و آموزش حقوقی در ایالات متحده تبدیل شده است.

هومز می‌گوید: «قانون سنتی ممکن است برای وظایف خود در تأمین ایمنی در دنیای صنعتی ناکافی باشد». او در این باره استدلال نمود که: «حقوق مسئولیت ما از دوران قدیم پیرامون اشتباهات،

43. the man on the Bondi tram
44. Ripstein, Op. Cit.

Mashayekh, Milad. "The Standard of Reasonable Person in Civil Liability (A Study in English Law)". Jour. of Legal Res. 24, no. 63 (October 7, 2025), 241-278.

تجاوزات، تهمت‌ها و امثال اینها بیانگر مسئولیت بوده است. در حالی که آسیب‌هایی که دادگاه‌های ما امروزه با آنها مشغول هستند، بیشتر حوادث برخی مشاغل شناخته شده است... راه‌آهن، کارخانه‌ها و امثال آن... . مردم واقعاً خسارت را می‌پردازند و موضوع مسئولیت واقعاً سؤالات زیادی در خود دارد. تا حد زیادی مطلوب است که مردم کسانی را که از کارشان استفاده می‌کنند را بیمه کنند».[۴۵]

هومز به‌عنوان قاضی در دیوان عالی ایالات متحده، قضایا را به‌گونه‌ای تصمیم می‌گرفت که برخی استدلال کرده‌اند با اظهارات نظری او در مورد حقوق مسئولیت مدنی در تضاد است؛ زیرا به جای مسائل بیمه، بر حقوق طرفین تمرکز می‌کند. یک مورد مهم مربوط به این سؤال بود که آیا در صورت عدم خسارت به اموال خواهان، خوانده می‌تواند مسئول ایجاد خسارات اقتصادی باشد؟ هلمز معتقد بود که هیچ مسئولیتی وجود ندارد، زیرا هیچ حقی نقض نشده است. فقدان مسئولیت در چنین مواردی تا حد زیادی حل شده است، اما این دلیل منطقی برای عدم پذیرش ضررهای اقتصادی خالص، همچنان مورد بحث است. تلاش‌های هومز برای تلقی حقوق مسئولیت به‌عنوان موضوعی واحد و تحلیل آن وحدت بر حسب تأثیرات اجتماعی و اقتصادی آن، دانش حقوقی خاصی را در ایالات متحده آمریکا در نیمه قرن بیستم شکل داد. با بدبینی به روش‌هایی که دکترین حقوقی صرفاً از لحاظ نظری مؤید آنها هستند، محققان به دنبال تجزیه و تحلیل حقوق مسئولیت بر حسب چگونگی عملکرد آن برای ایجاد اثرات اجتماعی و اقتصادی بودند. ظهور کارکردگرایی در نظریات مؤید مسئولیت مدنی، به‌واسطه ظهور رئالیسم حقوقی با ابهام در مورد توانایی قواعد حقوقی (حقوق خصوصی) برای ایجاد نتایج قطعی و تأکید مجدد آن، بر روش‌هایی که قضات با تمسک بدان‌ها در تلاش برای دستیابی به اهداف سیاسی و اقتصادی مدنظر از طریق تصمیمات حقوقی (حقوق خصوصی) بودند، در تعامل بود. این رویکرد در عنوان یک مقاله برجسته «مسئولیت مدنی: حقوق عمومی در نقاب»[۴۶] گنجانده شد.[۴۷] برخی از نویسندگان با الهام از واقع‌گرایان پیشنهاد کردند که کارکرد مسئولیت مدنی، دستیابی به بازدارندگی و جبران خسارت است. برخی نیز بر یکی از این اهداف تأکید داشتند.[۴۸]

۲- انسان معقول و متعارف مبنای شناسایی تقصیر در مسئولیت مدنی

45. Oliver Wendell Holmes, *The Path of the Law* (London, United Kingdom: Routledge Press, 1897), 462.

46. Leon Green, "Tort Law Public Law in Disguise", *Texas Law Review*, 38, 1(1959), 1-257.

47. Arthur Ripstein, "Theories of the Common Law of Torts", 2022. Available at: https://plato.stanford.edu/entries/tort-theories/#CiviReco

48. William L. Prosser, H*andbook of the Law of Torts* (Eagan, Minnesota: West Press, 1941), 45.

نگاه به معیار انسان معقول و متعارف در مسئولیت مدنی از منظر تقصیر صورت می‌پذیرد و دعوای تقصیر[۴۹] بیانگر آن است؛ زیرا انسانی معقول و متعارف، الزام و یا التزام به وظیفه مراقبت دارد، هیچ‌گاه ناقض وظیفه مزبور نبوده و با پیش‌بینی صحیح زیان و امکان ایجاد آن، سبب ورود زیان به غیر نخواهد شد. فلذا این انسان معیار، هرگاه عناصر پیش‌گفته را نقض نماید، الزاماً با انسانی معقول و متعارف با در نظر گرفتن اوضاع و احوال قیاس‌شده و در صورت تباین میان آن دو و یا دست‌کم تفاوت‌های رفتاری مسئول قلمداد می‌شود. در حقوق انگلیس به‌عنوان شاخصه حقوق کامن‌لا، تقصیر زمانی در دعوای مسئولیت مدنی توسط زیان‌دیده به اثبات می‌رسد که فعل زیان‌بار مشتمل بر ارکان زیر باشد:

۱) وظیفه مراقبت وجود داشته باشد؛[۵۰] ۲) وظیفه مراقبت مزبور، توسط خوانده دعوا نقض گردیده باشد؛[۵۱] ۳) خواهان بتواند اثبات کند، نقض مراقبت پیش‌گفته سبب ورود خسارت به او شده است؛[۵۲]

۴) علاوه بر سه رکن فوق، در دعاوی کنونی مسئولیت، باید، قابلیت پیش‌بینی ضرر را نیز افزود.[۵۳] مجموعه ارکان فوق، در حقوق انگلیس تقصیر محسوب می‌گردد.[۵۴]

در حقوق آمریکا که نمونه‌ای دیگر از یک نظام حقوقی کامن‌لا است، بدین امر قائل‌اند که تقصیر از پنج عنصر تشکیل شده است: «وظیفه، نقض وظیفه، علت اصلی، علت نزدیک و زیان وارده».[۵۵]

البته در حقوق آمریکا، با عنایت به دعوایی[۵۶] که در ایالت کلرادو[۵۷] اقامه گردید، قائل به عناصر چهارگانه‌ای برای شناسایی تقصیر نیز گردیدند؛ وجود تکلیف قانونی نسبت به مدعی، خوانده این تکلیف قانونی را نقض کند، در نتیجه خواهان زیان بیند و البته تخلف خوانده باعث زیان تلقی گردد.[۵۸]

۲-۱- وظیفه مراقبت

وظیفه مراقبت، تعهدی فراحقوقی بوده که مستلزم رعایت استانداردی از مراقبت معقول برای جلوگیری از اقداماتی است که می‌تواند به‌طور قابل پیش‌بینی به دیگران آسیب برساند و منجر به اقامه دعوای

49. Negligence (lawsuit)
50. Duty of care
51. Breach fo duty
52. the claimant must show that damage has been suffered (Causation)
53. Today, damage must also be foreseeable
54. Carol Harlow, *Understanding Tort Law* (London: Sweet and Maxwell Press, 2005), 61.
55. David G. Owen, "The Five Elements of Negligence", *Hofstra Law Review*, 9, 4(2007), 1674.
56. Raleigh v. Performance Plumbing & Heating, 130 P.3d 1011, 1015 (Colo. 2006)
57. Colorado
58. Griffiths Law, "4 Elements of a Negligence Claim (and more)". Available at: https://www.griffithslawpc.com/resources/elements-negligence-claim/

Mashayekh, Milad. "The Standard of Reasonable Person in Civil Liability (A Study in English Law)". Jour. of Legal Res. 24, no. 63 (October 7, 2025), 241-278.

تقصیر شود. وظیفه مراقبت را می‌توان نوعی رسمی‌سازی قرارداد اجتماعی پیرامون مسئولیت‌هایی که افراد یا نهادها نسبت به یکدیگر در جامعه دارند، به حساب آورد. بر همین اساس نیز الزامی نیست که وظیفه مراقبت توسط قانون تعریف شود، بلکه رویه قضایی در کامن‌لا به‌خوبی آن را تبیین می‌کند.[۵۹] به‌عنوان مثال یک راننده در جاده در قبال سایر افراد موجود در جاده مسئولیت دارد که به‌واسطه رانندگی توأم با بی‌احتیاطی باعث تصادف نشود؛ به عبارت دیگر آنها وظیفه مراقبت از سایر افراد موجود در مسیر را نیز دارند.[۶۰] وظیفه مراقبت اغلب به‌عنوان یک مکانیسم کنترلی در نظر گرفته می‌شود تا در قضایای مهم مسئولیت مدنی با فرض آن بتوان موجبات مسئولیت را به وجود آورد.

مبنای نظری وظیفه مراقبت ریشه در دعوایی[۶۱] در این خصوص دارد. قبل از آن دعوا، مفهوم وظیفه مراقبت در حقوق انگلیس غیرقابل توجه و محدود به رابطه قراردادی طرفین بود؛ زیرا تا زمانی که خواهان دعوا با خوانده قرارداد نمی‌داشت، هیچ وسیله‌ای برای طرح دعوای تقصیر به طرفیت واردکننده زیان نداشت. دعوای وینترباتم[۶۲] یکی از نمونه‌های قابل اشاره در این خصوص است. در این پرونده، به جهت اینکه طرفین به‌طور مستقیم با یکدیگر قراردادی نداشتند و هر یک به شکلی مجزا با مدیرکل پست در موضوعات مرتبط قرارداد منعقد نموده بودند و با این استدلال که «اصل خصوصی بودن قرارداد مانع از ایجاد مسئولیت می‌شود»، دعوا مردود انگاشته شد. محدودیت‌های موجود در دعوای وینترباتم و نقض قابل توجه حقوق افراد در پرتو برداشت محدود از وظیفه مراقبت موجب شد تا زاویه دید به وظیفه فراپیش به شکلی خاص گسترش یابد. در نتیجه شاهد نگاهی متفاوت در دعوای داناهو علیه استیونسن هستیم.

خواهان (خانم داناهو) در آگوست سال ۱۹۲۸ با یکی از دوستانش در کافه‌ای قرار گذاشت. دوست او یک بطری مات آبجو زنجبیل برای خانم داناهو سفارش داد و بیشتر آن را در یک لیوان شیشه‌ای ریخت تا او بنوشد. بعد از اینکه خانم داناهو لیوان آبجو زنجبیل را نوشید، دوستش باقیمانده بطری را داخل لیوان ریخت که در کمال تعجب مشاهده شد حاوی حلزونی نیمه تجزیه شده است. به دنبال آن داناهو به‌عنوان مصرف‌کننده علیه سازنده آبجو زنجبیل (استیونسن) جهت دریافت غرامت به مبلغ ۵۰۰ پوند اقامه دعوا کرد. مدعای او آن بود که تولیدکننده به شکلی معقول و متعارف مراقبت لازم را در راستای جلوگیری از ورود اجسام خارجی به داخل فرآورده به کار نبسته است. این پرونده در دادگاه بدوی

59. Harding (2017) duties of care, p38.

60. LawTeacher, “Duty of Care Lecture”, November 2018. Available at: https://www.lawteacher.net/lectures/tort-law/negligence/duty-of-care/

61. Donoghue v Stevenson [1932] AC 562.

62. Winterbottom v Wright (1842) 10 M&W 109.

با لحاظ اصل وینترباتوم مردود گردید. پرونده مزبور از سوی داناهو برای تجدیدنظر به مجلس اعیان ارسال گردید. در مجلس مزبور، لرد اتکین[۶۳] (که اکثریت مجلس را رهبری می‌کرد) با استدلالی جدید تولیدکننده را موظف به مراقبت نمود. اتکین معتقد بود که می‌توان گفت (برای یک انسان معقول و متعارف) یک وظیفه کلی مراقبت بین دو طرف تحت «اصل هم‌جواری»[۶۴] وجود دارد. با این توضیح که «شما باید مراقبت منطقی داشته باشید تا از اعمال یا کوتاهی‌هایی که به‌طور منطقی پیش‌بینی می‌کنید ممکن است به هم‌جوار شما آسیب برساند، اجتناب کنید. پس از نظر قانون، هم‌جوار من کیست؟ به نظر می‌رسد پاسخ، افرادی هستند که مستقیم و غیرمستقیم (اما مرتبط) تحت تأثیر قرار گرفته‌اند. وقتی که ذهن خویش را متوجه فعل یا ترک فعل‌هایی می‌کنیم که منجر به آسیب غیر(هم‌جوار) می‌شوند، (در نتیجه باید از آنها اجتناب کرد و در غیر این صورت منتظر ایجاد مسئولیت ماند)... رد اصل هم‌جواری (و در نتیجه تعریف نمودن وظیفه مراقبت ذیل یک رابطه قراردادی مشخص) ناعادلانه خواهد بود، زیرا به تولیدکنندگان اجازه می‌دهد تا آگاهانه محصولات معیوب را برای آسیب رساندن به مصرف‌کنندگان عرضه نمایند».[۶۵]

با این حال توصیف لرد اتکین از اصل هم‌جواری از نظر شمولیت نسبتاً گسترده بود، بنابراین شامل طیف گسترده‌ای از قضایا می‌گردید. همین امر منجر شد تا اصل مزبور در برخی موارد ادعایی دیگر محدود گردد تا دایره شمول آن کاسته و صرفاً برای آسیب‌های جسمی به کار گرفته شود.[۶۶]

گستردگی مفهوم وظیفه مراقبت موجب شد تا در دعوایی که در مقابل شورای شهر مرتون لندن[۶۷] اقامه گردید و به ضابطه «آنس» و یا ضابطه «دو مرحله‌ای» معروف است تا حدودی دایره شمول آن وظیفه کاسته شود. در سال ۱۹۶۲، مقامات محلی مرتون طرح‌های ساختمانی را برای ساخت یک بلوک سوئیت تصویب کردند. بلوک‌ها چندی بعد آماده شد و از سوی سازنده (که مالک نیز بود) به‌صورت اجاره ۹۹۹ ساله به شهروندان مرتون اعطا گردید. پس از انعقاد اجاره به شرط بیع فوق، در سال ۱۹۷۰ حرکات سازه‌ای در ساختمان به وقوع پیوست و منجر به ترک‌هایی در دیوارهای ساختمان، شیب کف و سایر عیوب گردید. بر همین اساس در سال ۱۹۷۲، مستأجران به‌عنوان خواهان‌ها، با این ادعا که سازنده،

63. Lord Atkin
64. Neighbour Principle
65. Specialist Legal Advice, "Donoghue v Stevenson [1932]: Case Analysis: Donoghue v Stevenson: Case Summary", Available at: https://professionalnegligenceclaimsolicitors.co.uk/duty-of-care-key-tort-law-judgment-donoghue/
66. See: Old Gate Estates Ltd v Toplis & Harding & Russell [1939] 3 All ER 209.
67. Anns v Merton London Borough Council [1977] UKHL 4, [1978] AC.

بلوک ساختمانی را به نحو نامناسبی بر روی ستون‌ها احداث کرده و شورا نیز با عدم انجام بازرسی‌های لازم از ستون‌ها در بروز این مشکلات سهیم بوده است، علیه سازنده و شورا به‌منظور اخذ غرامت و جبران زیان، اقامه دعوا کردند؛ زیرا معتقد بودند هیچ یک از طرفین وظایف متعارف و معقول خود را به درستی انجام نداده‌اند.

دعوا در مرحله بدوی با رد ادعای اقامه کنندگان دعوا خاتمه یافت و همین امر منجر شد تا دعوا در مجلس اعیان مورد تجدیدنظر قرار گیرد. در مجلس مزبور که ریاست آن بر عهده لرد ویلبرفورس[۶۸] بود، با استناد به تعهد سازنده و شورا به رعایت وظیفه مراقبت، مدعای مستأجران تأیید گردید. در این میان لرد سالمون[۶۹] به‌عنوان یکی از اعضای مجلس به ارائه دیدگاه خود پیرامون وظیفه مراقبت پرداخت و همین امر منجر شد تا ویلبرفورس تحلیل جدیدی را پیرامون وظیفه مراقبت به شرح زیر ارائه نماید:

«با ملحوظ داشتن سه پرونده مرتبط با وظیفه مراقبت که در فواصل مختلف توسط مجلس اعیان مورد بررسی قرار گرفته‌اند،[۷۰] اکنون به این موضع می‌توان رسید که به‌منظور اثبات وظیفه مراقبت در یک موقعیت خاص، لازم نیست حقایق آن موقعیت را به‌سان سایر قضایا در نظر گرفته و با همسان‌پنداری درصدد اثبات وظیفه مزبور برآییم. بلکه باید برای اثبات تکلیف مراقبت (با در نظر داشتن معیار انسان معقول و متعارف) پرسشی دومرحله‌ای طرح نمود: الف) ابتدا باید پرسید که آیا بین فرد متخلف و فردی که متحمل خسارت شده است، رابطه نزدیکی یا هم‌جواری کافی وجود دارد به‌طوری که با نگرشی معقولانه و به شکلی متعارف، بی‌احتیاطی و بی‌مبالاتی اولی (به‌مثابه انسانی غیرمعقول و غیرمتعارف) باعث آسیب به دومی گردد؟ در صورت پاسخ مثبت به این پرسش، یک وظیفه اولیه مراقبت ایجاد می‌شود. ب) اگر به سؤال اول پاسخ مثبت داده شد، باید بررسی شود آیا ملاحظاتی وجود دارد که بتوان مبتنی بر آنها فردی که بر مبنای پرسش نخست مکلف به مراقبت تشخیص داده شده است، از تکلیفی که برای او در نظر گرفته شده، رهایی یافته و با به کار بستن استدلالاتی از مسئولیت به وجود آمده برهد».[۷۱]

در این استدلال ویلبرفورس، جهت تبیین حدود و ثغور وظیفه مراقبت که توسط لرد اتکین موسع بدان نگریسته شده بود و همچون مسئولیت مطلق بدان استناد می‌گردید، نگاهی توأم با امکان نقض

68. Lord Wilberforce
69. Lord Salmo
70. Donoghue v Stevenson, Hedley Byrne & Co Ltd v Heller & Partners Ltd and Home Office v Dorset Yacht Co Ltd.
71. BAILII, "Anns v Merton London Borough Council [1977] UKHL 4 (12 May 1977)". Available at: https://www.bailii.org/uk/cases/UKHL/1977/4.html

داشت. نگاه او شباهت زیادی به مسئولیت محض[۷۲] که می‌توان با تسامح آن را مبنای متفق مسئولیت تولیدکننده به حساب آورد، دارد.[۷۳]

رویکرد «آنس» یک بار دیگر در قضیه صنایع کاپارو[۷۴] که ضابطه فعلی قابل اجرا برای ایجاد وظیفه مراقبت است، مردود گردید. این رویکرد که به تست کاپارو، همچنین ضابطه سه‌مرحله‌ای شهرت یافته است، تنها در موقعیتی قابل اجرا است که پیش از ورود زیان رابطه قراردادی و یا غیرقراردادی که مبین لزوم به‌کارگیری وظیفه مراقبت باشد، وجود ندارد. صنایع کاپارو با تکیه بر حساب‌های شرکت فیدلیتی[۷۵] (تولیدکننده تجهیزات الکترونیکی) که نشان می‌دادند شرکت مزبور در سال ۱۹۸۴ پیش از پرداخت مالیات (۱/۳) میلیون پوند سود کسب کرده است، مبادرت به سرمایه‌گذاری از طریق خرید سهام آن شرکت به میزان (۲۹/۹) که معادل یک‌سوم کل سهام بود، نمود. صنایع کاپارو بعد از خرید سهام متوجه شد، فیدلیتی نه‌تنها سودده نبوده، بلکه در همان سال به میزان (۴۰۰۰۰۰) پوند متحمل ضرر نیز شده است. بر همین اساس علیه دیکمن که حسابرسی صورت‌های مالی فیدلیتی بر عهده او قرار داشت، با تکیه بر نقض وظیفه مراقبت، اقامه دعوا نمود. مدعای کاپارو با این استدلال که رابطه‌ای کافی بین کاپارو و دیکمن به‌عنوان مسئول حسابرسان فیدلیتی وجود نداشته است، توسط مجلس اعیان مردود انگاشته شد؛ زیرا حسابرسان از وجود کاپارو و هدف استفاده از حساب‌ها توسط آنها آگاه نبودند. لرد بینگهام[۷۶] با تکیه بر استدلال سر نیل لاوسون[۷۷] در دادگاه عالی، ضابطه سه مرحله‌ای تشخیص وظیفه مراقبت را به‌صورت مختصر به شرح زیر تبیین نمود:

«آنچه به دست می‌آید این است که علاوه بر پیش‌بینی‌پذیری خسارت، مؤلفه‌های ضروری دیگر جهت ایجاد تکلیف مراقبت وجود رابطه‌ای است که بر مبنای اصل هم‌جواری، فردی را در مقابل دیگری موظف به مراقبت بداند. علاوه بر آن تحمیل مسئولیت باید منصفانه، عادلانه و معقول باشد».[۷۸]

«یکی از مهم‌ترین تمایزاتی که همیشه باید رعایت شود، در رویکرد اساساً متفاوت قانون نسبت به انواع آسیب‌هایی است که ممکن است یک طرف در نتیجه اعمال یا ترک کاری طرف دیگر متحمل گردد.

72. Strict Liability
73. See: Murphy v Brentwood District Council [1991] UKHL 2 and Kamloops (City of) v Nielsen, [1984] 2 SCR 2.
74. Caparo Industries v Dickman [1990] 2 AC 605.
75. Fidelity
76. Thomas Henry Bingham, Baron Bingham of Cornhill.
77. Sir Neil Lawson
78. Specialist Legal Advice, "Caparo Industries Plc v Dickman [1990]: Case Analysis: Caparo Industries Plc v Dickman: Case Summary". Available at: https://professionalnegligenceclaimsolicitors.co.uk/breach-of-duty-key-tort-law-judgment-caparo-dickman/

وظیفه مراقبت برای جلوگیری از آسیب رساندن به شخص یا اموال دیگران یک چیز است و یک چیز کاملاً متفاوت دیگر این است که مراقب باشیم تا منافی با معیار انسان معقول و متعارف رفتار ننموده که افراد به‌واسطه فعل و ترک فعل ما متحمل ضرر صرفاً اقتصادی نگردند. در این مورد خاص نیز اگر قائل باشیم ارائه‌دهنده صورت‌حساب موظف است در مقابل همه و برای هر هدفی که ممکن است به آن تکیه کنند، مراقبت کند، بدین معنا است که به تعبیر کاردوزو[۷۹] در پرونده شرکت الترامیرز در مقابل تاچ[۸۰] فقط او را در معرض «مسئولیت نامشخص برای مدت نامعین در قبال یک طبقه نامعین» قرار داده‌ایم».[۸۱] در نهایت نیز پرونده کاپارو با تکیه بر استدلالات بینگهام، توسط لرد بریج[۸۲] که قضاوت اصلی را بر عهده داشت، با رد مدعای صنایع کاپارو مختومه گردید.

بنا بر استدلال ارائه‌شده جهت تبیین ضابطه سه مرحله‌ای شناسایی وظیفه مراقبت به سه مؤلفه نیاز است:

الف) آسیب باید به‌طور منطقی به‌عنوان نتیجه بالقوه رفتار خوانده قابل پیش‌بینی باشد (همان‌طور که در دعوای داناهو بیان گردید). پیش‌بینی ورود زیان توسط انسان معقول و متعارف، ذیل معرفی عنصر دوم تقصیر در حقوق انگلستان به شکلی تفصیلی در مقاله پیش رو بحث خواهد شد؛

ب) طرفین باید دارای رابطه نزدیکی با یکدیگر باشند. برای پی بردن به نزدیک یا عدم نزدیکی رابطه، توجه به اصل هم‌جواری می‌تواند راهگشا باشد. نمونه‌ای از نزدیکی (یا بهتر است بگوییم عدم نزدیکی) را می‌توان در دعوایی که پس از فاجعه استادیوم هیلزبورو[۸۳] علیه پلیس یورکشایر جنوبی[۸۴] مطرح شد، مشاهده کرد. در این قضیه آلکاک سی و سایر مدعیان همگی خویشاوندانی داشتند که در فاجعه مزبور گرفتار شدند که در آن ۹۵ هوادار لیورپول[۸۵] جان باختند و ۴۵۰ تن نیز مجروح شدند. دلیل فاجعه فوق، مسامحه پلیس در اجازه دادن حضور بیش از حد هواداران در یک قسمت از استادیوم بود. این واقعه از طریق تلویزیون زنده پخش شد، بر همین اساس چندین نفر مدعی شدند که شاهد مرگ دوستان و بستگان خود از طریق تلویزیون بوده‌اند. به‌علاوه برخی از افراد حاضر در ورزشگاه یا آنهایی که صرفاً پیرامون این اتفاق شنیده‌هایی داشتند، که مجموعاً ده نفر بوده‌اند، برای آسیب روانی متحمل‌شده،

79. Cardozo C. J.
80. Ultramares Corporation v Touche 174 N.E. 441 (1932).
81. See: LawTeacher, "Caparo v Dickman Case Summary", 2018. Available at: https://www.lawteacher.net/cases/caparo-industries-v-dickman.php
82. Lord Bridge
83. Hillsborough Stadium
84. Alcock v Chief Constable of South Yorkshire [1992] 1 AC 310.
85. Liverpool FC.

ادعای خسارت کردند. پلیس در مقابل مرگ قربانیان اولیه (متوفیان و مجروحان) مسئولیت خویش را به‌طور کامل پذیرفته بود؛ اما پس از طرح ادعای مطالبه خسارت توسط افرادی که مدعی آسیب روانی بوده‌اند، از کمیته قضایی مجلس اعیان خواسته شد تا تعیین تکلیف نماید. کمیته مزبور با استدلال زیر دعوای مطروحه را مردود دانست؛

«مدعی که قربانی ثانویه است، باید رویداد تکان‌دهنده را با حواس غیرمسلح خود درک کند، به‌عنوان شاهد عینی واقعه، یا شخصاً آن واقعه را شنیده یا پیامدهای فوری آن را مشاهده کند. این امر مستلزم نزدیکی فیزیکی به قربانی اولیه است و معمولاً رویدادهایی را که به‌وسیله تلویزیون شاهد آن بوده یا از طریق شخص ثالثی از آن مطلع شده است، در برنمی‌گیرد، همان‌طور که در مورد برخی از اقامه‌کنندگان دعوا چنین بوده است. شوک باید یک حمله «ناگهانی» و نه «تدریجی» به سیستم عصبی مدعی باشد؛ بنابراین مدعی که به دلیل زندگی با یکی از بستگان ناتوان‌شده در اثر حادثه دچار افسردگی می‌شود، قادر به مطالبه خسارت نخواهد بود. اگر شوک عصبی ناشی از مشاهده مرگ یا مجروح شدن شخص دیگری باشد، مدعی باید یک رابطه «به اندازه کافی نزدیک» با آن شخص نشان دهد که معمولاً به‌عنوان «پیوند عاشقانه» توصیف می‌شود. فرض بر این است که چنین روابطی فقط بین والدین و فرزندان و همچنین همسران و نامزدها[۸۶] وجود دارد. در سایر روابط از جمله خواهر و برادر، پیوندهای عشق و محبت باید ثابت شود. به‌علاوه فردی که مدعی اخذ خسارت است باید دارای «استقامتی عادی» باشد و (انسانی معقول و متعارف به حساب آید) نه اینکه خود از ضعف و شکنندگی روحی غیرعادی رنج ببرد. هرچه پیوند بین مدعی و قربانی نزدیک‌تر باشد، احتمال موفقیت او در این عنصر بیشتر است».[۸۷]

ج) تحمیل مسئولیت باید منصفانه، عادلانه و معقول باشد. به نظر می‌رسد این مؤلفه از سه‌گانه وظیفه مراقبت بیشتر شبیه یک دریچه امن[۸۸] عمل می‌کند. تا زمانی که شناسایی وظیفه مراقبت مطابق با مصالح عمومی و بعضاً خصوصی افراد نباشد، با برچسب غیرمنصفانه، غیرعادلانه و غیرمعقولانه توسط محکمه مردود انگاشته می‌شود. دعوای مارک ریچ[۸۹] نمونه‌ای قابل بیان در این خصوص است؛

کشتی نیکولاس[۹۰] محموله‌های کنسانتره سرب و روی را در بندرهای آمریکای جنوبی بارگیری کرد. در طول سفر بدنه کشتی آسیب دید و با درخواست گارد ساحلی ایالات متحده آمریکا از مالک کشتی

86. Fiancés
87. Parliament, "Judgments - White and Others v. Chief Constable of South Yorkshire and Others", 1998. Available at: https://publications.parliament.uk/pa/ld199899/ldjudgmt/jd981203/white01.htm
88. Safety Valve
89. Marc Rich & Co v Bishop Rock Marine Co Ltd [1996] AC 211.
90. Nicholas H.

جهت بررسی آسیب‌دیدگی توسط مؤسسه رده‌بندی نیپون کایجی،[۹۱] کشتی در سه مایلی سن خوان، پورتوریکو[۹۲] لنگر انداخت تا ارزیابی صورت پذیرد. کارشناس مؤسسه پس از بررسی، تعمیر اساسی کشتی را خواستار شد، لکن این امر به دلیل لزوم تخلیه بار و توقف کامل مورد موافقت مالک قرار نگرفت، فلذا با اصرار صاحب کشتی، با تعهد بر اینکه تعمیرات اساسی در نهایت تا می ۱۹۸۶ بعد از رسیدن به مقصد و تخلیه بار توسط او صورت خواهد پذیرفت، کارشناس با تعمیر موقتی موافقت نمود. اندکی بعد کشتی گزارش داد که جوش تعمیرات موقت از هم گسیخته شده است. با وجود تلاش برای ترمیم تعمیرات در دریا، کشتی چند روز بعد غرق شد و محموله به‌طور کامل از بین رفت. معادل دلاری محموله ۱۷٫۶ میلیون بود که صاحب آن توانست ۱۷٫۵ میلیون دلار را از مالک کشتی دریافت کند.[۹۳] در نتیجه صاحب محموله برای اخذ مازاد بر آن مبلغ در مقابل مؤسسه رده‌بندی مزبور اقامه دعوا نمود که این مدعا هم در مرحله بدوی و نیز تجدیدنظر با تمسک به استدلال زیر مورد پذیرش واقع نشد:

«با استناد به ضابطه کاپارو، ناعادلانه، غیرمنصفانه و غیرمنطقی است که مؤسسه را به جای مالک کشتی مسئول بدانیم. این مالک کشتی است که معمولاً در شرایطی مانند این ملزم به پرداخت خسارت است؛ زیرا این امر بر خلاف ساختار قراردادی شناخته‌شده بین‌المللی است که در این زمینه وجود دارد. همچنین ناعادلانه، غیرمنصفانه و غیرمنطقی خواهد بود که مؤسسه رده‌بندی را در برابر مالک محموله مسئول بدانیم، زیرا مؤسسات مزبور برای رفاه جمعی عمل می‌کنند و نمی‌توان با استناد بر هیچ کدام از مقررات محدودکننده، موجبات مسئولیت آنها را فراهم آورد».[۹۴]

۲-۲- نقض وظیفه مراقبت و وظیفه پیش‌بینی ضرر

دومین عنصر تشکیل‌دهنده تقصیر در حقوق انگلیس، نقض وظیفه مراقبت است. وظیفه‌ای که پیش‌تر رویکرد حقوق انگلیس را پیرامون مفهوم آن تبیین نمودیم. مطالعات نگارنده نشان می‌دهد که با در نظر گرفتن قضایای مرتبط می‌توان نقض وظیفه مراقبت را به اقدامات احتیاطی نیز تسری داد و به کار نبستن اقدامات احتیاطی را نیز نوعی نقض وظیفه مراقبت به حساب آورد که نتیجه‌ای جز مسئولیت در پی نخواهد داشت.

91. Nippon Kaiji Kyokai)Class NK)
92. San Juan, Puerto Rico
93. LawTeacher, “Marc Rich v Bishop Rock [Internet]. November 2013”, 2018. Available at: https://www.lawteacher.net/cases/marc-rich-v-bishop-rock-marine.php
94. BAILII, “Marc Rich & Co AG v Bishop Rock Marine Co Ltd [1995] UKHL 4”, 6 July 1995. Available at: https://www.bailii.org/uk/cases/UKHL/1995/4.html

آنچه مورد بحث می‌باشد این است که آیا واردکننده زیان هنگام انجام یک فعالیت خاص، استانداردهای مراقبتی را که طبق قانون (عقل و عرف) لازم می‌نماید، رعایت کرده است یا خیر؛ بنابراین این عنصر از دعوای تقصیر، مستلزم اثبات بی‌احتیاطی و بی‌مبالاتی خوانده دعوا است، یعنی اقدام غیرمنطقی در شرایط خاص. این امر اغلب زمانی اتفاق می‌افتد که آسیب‌های برخاسته از یک فعالیت، بیشتر از ارزش یا عوارض نامطلوب انجام اقدامات احتیاطی برای جلوگیری از آن باشد، مانند وظیفه مراقبت که صرفاً شامل ملاحظات قابل پیش‌بینی می‌شود. استانداردهای مختلف مراقبت در شرایط مختلف اعمال می‌شود، برای مثال از کارشناسان انتظار می‌رود که استاندارد مراقبتی بالاتری نسبت به افراد عادی داشته باشند که به شرایط خاص هر مورد نیز بستگی دارد.[۹۵]

برای اثبات نقض وظیفه مراقبت که قلب تقصیر محسوب می‌شود لازم است برای یافتن پاسخ به دو پرسش زیر تلاش گردد؛

الف) چگونه باید یک شخص در موقعیت خوانده دعوای تقصیر، با توجه به اوضاع و احوال عمل نماید؟ ب) آیا خوانده دعوای تقصیر به‌درستی رفتار نموده و همسو با عملکرد معیار گام برداشته است؟[۹۶] مبنای پاسخگویی به این پرسش‌ها، مدد جستن از معیار «مرد معقول» است. معیاری که سهل‌انگاری و غفلت چیزی جز تخطی از آن به حساب نیامده است.[۹۷]

اگر می‌خواهیم متهم به نقض وظیفه مراقبت نشویم، لازم است ارزیابی معقولی از ریسک[۹۸] داشته باشیم تا خطرات موجود در یک موقعیت خاص را ارزیابی کنیم و در نظر بگیریم که آیا تمسک به اقدامات احتیاطی در آن موقعیت لازم می‌نماید؟ با در نظر گرفتن گستردگی آثار مخرب و احتمال آسیب، اگر مدعی‌علیه فرصتی برای تأمل می‌داشت، از او انتظار می‌رود یک ارزیابی اساسی از خطرات انجام می‌داد. از افراد منطقی توقع داریم که عواقب احتمالی اقدامات خاص خود را در نظر گرفته تا در نتیجه به این امر بیندیشند که آیا بهره‌گیری از اقدامات احتیاطی، برای جلوگیری از آسیب لازم است یا خیر؟ البته در بسیاری از فعالیت‌های روزمره مانند رانندگی که نیازمند تصمیم‌گیری لحظه‌ای هستند، ارزیابی ریسک و مدیریت آن در غالب موارد غیرممکن خواهد بود.[۹۹]

با توجه به نسبی بودن قدرت ارزیابی ریسک در هر فرد نسبت به دیگری، چگونگی مراقبت و به کار

95. Vivenne Harpwood, *Principles of Tort Law* (London: Cavendish Press, 2000), 25.
96. Ibid. 123.
97. Alderson B in Blythe v Birmingham Waterworks (1865)
98. Reasonable Assessment of Risk
99. Harpwood, Op. Cit. 125.

Mashayekh, Milad. "The Standard of Reasonable Person in Civil Liability (A Study in English Law)". Jour. of Legal Res. 24, no. 63 (October 7, 2025), 241-278.

بستن اقدامات احتیاطی بسته به ماهیت مدعی‌علیه و ماهیت فعالیتی که انجام می‌دهد، متغیر است. همین امر موجب می‌شود تا استاندارد انسان معقول در برخی موارد به چالش کشیده شود. با تکیه بر آرای قضایی، دو مؤلفه را می‌توان به‌عنوان عناصر تشخیص‌دهنده مراقبت در نظر گرفت: الف) احتمال خطر؛ ب) جدی بودن خطر. در این خصوص می‌توان به‌طور مشخص به سه رأی زیر اشاره نمود و البته با ذکر نام، مخاطبان را به آرای مرتبط دیگر نیز ارجاع داد؛[۱۰۰]

۱- اولین مورد می‌تواند دعوای اقامه‌شده علیه باشگاه اتومبیل‌رانی بروکلندز باشد که پیش‌تر در صفحات نخستین از دعوای مزبور سخن به میان آوردیم. در آن قضیه دادگاه، خوانندگان را موظف به تضمین ایمنی تا حد استاندارد معقول دانست که قابلیت پیش‌بینی‌پذیری معقول معیار شناسایی آن استاندارد است؛ بنابراین از آنجایی که چنین رویدادی هرگز در تاریخ فعالیت مدعی‌علیه رخ نداده بود، این امر به‌طور منطقی قابل پیش‌بینی تلقی نمی‌شد و انسانی معقول و متعارف نمی‌توانست پی به امکان وقوع آن ببرد. به این ترتیب، هیچ مسئولیتی برای آنان به بار نیاورد.[۱۰۱]

۲- دعوای استون (۱۹۵۱)[۱۰۲] نمونه دیگری در این خصوص است. بسی استون[۱۰۳] (خواهان) در جاده بکنهام[۱۰۴] در نزدیکی زمین کریکت متعلق به بولتون[۱۰۵] (خوانده) زندگی می‌کرد. یک روز او در حیاط خانه خود در حال قدم زدن بود که ناگهان بر اثر برخورد توپ سرگردان کریکت (که توسط بازیکن مهمان در زمین پرتاب شده بود) به سرش مجروح شد. استون علیه بولتون با تکیه بر دو استدلال: «الف) زمین کریکت باعث ایجاد مزاحمت عمومی شده است. (مدعی این استدلال را با استناد به پرونده رایلندز علیه

100. Blyth v Birmingham Waterworks Co (1856) 11 Ex Ch 781; Bolam v Friern Hospital Management Committee [1957] 1 WLR 583; Bolitho v City and Hackney HA [1998] 3 WLR 1151; Chester v Afshar [2005] 3 WLR 927; Daborn v Bath Tramways Motor Co Ltd [1946] 2 All ER 333; Glasgow Corporation v Muir [1943] 2 AC 448; Haley v London Electricity Board [1965] AC 77; Jones v North West SHA [2010] EWHC 178; Knight v Home Office [1990] 3 All ER 237; Latimer v AEC Ltd. [1953] AC 643; M's Guardian v Lanarkshire Health Board [2010]; Mansfield v Weetabix Ltd [1998] EWCA Civ 135; McFarlane v Tayside Health Board [1999]4 All ER 961; Mullin v Richards [1998] 1 WLR 1304; Nettleship v Weston [1971] 3 WLR 370; Newell v Goldenberg [1995] 6 Med LR 371; Orchard v Lee [2009] EWCA Civ 295; Overseas Tankship Ltd v The Miller Steamship, The Wagon Mound (No 2) [1967] 1 AC 617; Paris v Stepney BC [1951] AC 367; Roe v Minister of Health [1954] 2 All ER 131; Sidaway v Bethlem Royal Hospital Governors [1985] AC 871; Wells v Cooper [1958] 2 All ER 527.

101. Lawlex, "Case Comment : Hall v. Brooklands Auto Racing Club (1933) 1 KB 205", Apr 29, 2018. Available at: https://lawlex.org/case-summary/case-comment-hall-v-brooklands-auto-racing-club-1933-1-kb-205/16155

102. Stone v. Bolton [1951] AC 850.

103. Bessie Stone

104. Beckenham

105. Bolton

فلچر[۱۰۶] مطرح نمود)؛ ب) مالک زمین با سهل‌انگاری خود مراقبت معقول را نقض کرده است.» دعوا تقصیر اقامه نمود. در دادگاه، شاهدان و مطلعان شهادت دادند که در ۳۰ سال گذشته که از این زمین برای کریکت استفاده می‌شده است، تنها شش یا هفت مرتبه توپ بر اثر ضربه بازیکن از زمین خارج شده و وارد جاده بکنهام گردیده است. علاوه بر این، زمین توسط یک حصار ۱۲ فوتی (۳/۷ متری) احاطه شده بود که با احتساب شیب زمین به ۱۷ فوت (۵/۲ متر) می‌رسید. در نتیجه به‌ندرت توپی از چنین زمین کریکتی خارج شده و وارد جاده مجاور می‌گردد، آن هم به نحوی که مشخصاً به فردی در حیاط خانه‌اش اصابت نموده و او را مجروح سازد (پس توسط انسانی معقول و متعارف قابل پیش‌بینی نبود)، در نتیجه پس از طرح دعوا مرحله نخستین در دادگاه منچستر (۱۹۴۸) قاضی الیور جی مدعای خواهان را پیرامون مزاحمت و سهل‌انگاری نپذیرفت. بر همین اساس استون ناچار به طرح دعوای تجدیدنظر در دادگاه استیناف (۱۹۴۹) گردید که در آن محکمه نیز مجموع سه قاضی رسیدگی‌کننده، همانند الیور جی مدعای مزاحمت را نپذیرفتند. با وجود این، اکثریت دادگاه بر این امر معتقد بودند که مدعی‌علیه از خطر احتمالی آگاه بوده، بر همین اساس و با لحاظ قاعده «Res ipsa loquitur»[۱۰۷] (که بیان می‌دارد مبتنی بر اوضاع و احوال حاکم بر پرونده، در مقام تردید، استنباط قصور مدعی‌علیه ممکن است) قصور قابل برداشت بوده و موجب مسئولیت است؛ بنابراین مدعی‌علیه برای نقض حکم تجدیدنظر مدعی خویش را به مجلس اعیان برد که منجر به انشای رأی در ۱۰ مه ۱۹۵۱ گردید. کمیته قضایی مجلس اعیان به اتفاق آرا دریافتند که هیچ سهل‌انگاری صورت نگرفته است، زیرا برای یک فرد معقول و منطقی وقوع چنین امری با لحاظ خصوصیات آن، فوق‌العاده و غیرقابل پیش‌بینی بوده و معیار نیز ذهنیت فرد معقول است و برای یک فرد معقول وقوع چنین حادثه‌ای ولو موجب آسیب به غیر گردد، از نظر دور خواهد بود.[۱۰۸]

استدلالات فوق در دعوای میلر علیه جکسون[۱۰۹] که آن هم پیرامون خروج توپ کریکت از زمین بود، همچنین دعوایی دیگر[۱۱۰] با موضوع خروج توپ گلف از زمین بازی و آسیب به یک راننده تاکسی به کار گرفته شد، اما چون بنا بر انسان معقول و متعارف ورود آسیب به غیر، قابل پیش‌بینی به نظر می‌رسید، موجبات شناسایی تقصیر و مسئولیت را برای خواندگان دعوا فراهم آورد.

106. Rylands v Fletcher (1868) LR 3 HL 330.
107. the thing speaks for itself.
108. Casemine, “Stone v. Bolton”, May 10, 1951. Available at: https://www.casemine.com/judgement/uk/5a8ff87860d03e7f57ec1054
109. Miller v Jackson [1977] QB 966.
110. Castle v St Augustine’s Links [1922] 38 TLR 615.

۳- سومین مورد، دعوایی است که همسایه‌ای در مقابل دیگری اقامه نموده است؛[۱۱۱] یکی از جدیدترین آرای مرتبط با موضوع در حال بررسی منبعث از پرونده‌ای است که در سال ۲۰۱۳ منجر به صدور رأی در انگلستان گردید، تحت عنوان پرونده خان‌ها در مقابل خانم کین. این پرونده بدین شرح است: «آقا و خانم خان صاحب‌خانه‌ای در استانمور،[۱۱۲] میدلسکس[۱۱۳] بودند. خانم کین، صاحب خانه همسایه است و ریشه دو درخت در باغ خانم کین باعث فرونشست خانه خان شد. با این حال خانم کین هرگونه مسئولیتی را در قبال خسارت انکار کرد، زیرا از خطر چنین آسیبی اطلاعی نداشت و پس از آگاهی به‌سرعت برای مقابله با درختان اقدام کرد. یکی از درختان پرچین، سرو لاوسون به ارتفاع ۱۰ متر بود که درست در کنار مرز جداکننده دو خانه قرار داشت و دیگری درخت بلوط، کمی دورتر از خانه خان. هر دو زمانی که برای خانم کین مشخص شد که موجب آسیب رساندن به همسایه‌هایش هستند، قطع گردید. بر اساس نگرش قانون که بیان کرده است، مالک خانه در قبال سهل‌انگاری و یا ایجاد مزاحمت در قبال خسارات ناشی از ریشه درختان خود در صورتی که چنین خسارتی به‌طور منطقی قابل پیش‌بینی باشد، مسئول خواهد بود، خان علیه کین اقامه دعوا کرد. خواهان ادعا کرد که با وجود اینکه خانم کین هیچ اطلاعی از خطر نداشت، چنین آسیبی به‌طور منطقی بر انسانی معقول قابل پیش‌بینی بود، زیرا عموماً می‌دانستند که ریشه درختان می‌توانند باعث آسیب شوند و این به‌ویژه در مواردی بود که مانند اینجا خانه‌ها بر روی خاک رس ساخته شده بودند. در نتیجه دادگاه باید تصمیم می‌گرفت که آزمون صحیح برای پیش‌بینی معقول آسیب ریشه درخت چیست؟ آیا باید بر اساس دانش واقعی صاحب درختان باشد یا باید بر اساس یک آزمایش عینی بر اساس آنچه صاحبخانه معمولاً می‌داند؟ (یعنی معیار شخصی باشد و یا اینکه نوعی). دادگاه پذیرفت که خانم کین هیچ اطلاع واقعی از خطر ناشی از ریشه درختان نداشت و باغبان او نیز هرگز این موضوع را به او نگفته بود. پس از بررسی، دادگاه به این نتیجه رسید که به دلیل دانش واقعی و ویژگی‌های خاص صاحبخانه خوانده دعوا، نمی‌توان قائل به عدم مسئولیت شد، زیرا مسئولیت باید بر اساس دانشی باشد که معقولانه از یک مالک خانه محتاط انتظار می‌رود (معیار انسان معقول و متعارف)، در حالی که ناآگاهی از خطر ریشه درختان به‌خودی‌خود دفاع محسوب نمی‌شود، آگاهی واقعی از خطر می‌تواند استاندارد را در تعیین مسئولیت افزایش دهد. بر این اساس اگر مالک خانه به‌طور خاص با خطر آشنا باشد (به‌طور مثال اگر نقشه‌بردار یا مهندس بوده یا تجربه قبلی داشته باشد)،

111. Khan and Khan v. (1) London Borough of Harrow; and (2) Helen Sheila Kane [2013] EWHC 2687 (TCC).
112. Stanmore
113. Middlesex

در نتیجه ادعا شود خسارت قابل پیش‌بینی نبوده است، استاندارد بالاتری اعمال خواهد شد. دادگاه با این حال معتقد بود آگاهی از خطر عمومی برای مسئول ساختن صاحبخانه کافی نیست. باید خطر خاصی وجود می‌داشت که صاحبخانه قبلاً از آن آگاه بوده و با آن مقابله کرده باشد. در این پرونده دادگاه اعلام کرد که ارتفاع، وضعیت نامناسب و موقعیت پرچین سرو خطری آشکار برای خانه مجاور بود که لازم بود قطع گردد. با این حال موقعیت و وضعیت درخت بلوط هیچ مشکلی برای همسایه ایجاد نکرده بود، زیرا توسط کارشناسان مسئول هیچ‌گونه آسیبی تشخیص داده نشد. بر این اساس، خانم کین مسئول خسارات ناشی از پرچین سرو بود، حتی اگر قبل از اطلاع‌رسانی در مورد آن اطلاعی از خطر نداشت؛ اما مسئولیت او تا ۱۵٪ کاهش یافت زیرا آقا و خانم خان باید زودتر به شکلی معقولانه در مورد خطر و آسیب متحمل‌شده به او هشدار می‌دادند».[۱۱۴]

همچنین دعاوی ری پولمیس،[۱۱۵] تانکشیپ[۱۱۶] و پالسگراف[۱۱۷] (که یک دعوای آمریکایی است) پیرامون پیش‌بینی‌پذیری و نقض وظیفه مراقبت در این خصوص قابل اعتنا هستند.

۲-۳- علیت

در دعوای تقصیر مدعی موفق نخواهد شد، مگر اینکه ثابت نماید فعل زیان‌بار خوانده موجب مستقیم خسارت بوده یا تسهیلگر ورود زیان گردیده است. این مدعا پیش از آنکه سؤالی حقوقی باشد، منطقی تلقی می‌شود. ناگفته نماند تبیین و اثبات ارتباط سببی بین عمل خوانده و خسارتی که مدعی متحمل گردیده، اغلب ساده نیست.[۱۱۸] بر همین اساس هارت و آنوره[۱۱۹] در کتاب معروف خود پیرامون سببیت، سبب را به دو بخش «سبب واقعی»[۱۲۰] و «سبب نزدیک»[۱۲۱] تقسیم نموده‌اند.[۱۲۲] خواهان باید ثابت کند که نقض وظیفه مراقبت موجب خسارت برای او شده است. آن هم با به‌کارگیری دو استدلال به شرح زیر:

۱) اثبات ارتباط واقعی بین کاری که خوانده انجام داده یا کوتاهی کرده، در نتیجه موجب ضرر و زیان

114. Vlex, "Saqib Khan and Another v Harrow Council and Another", 3 September 2013. Available at: https://vlex.co.uk/vid/saqib-khan-and-another-793809677
115. Re Polemis and Furness, Withy & Co Ltd [1921] 3 KB 560.
116. Overseas Tankship (UK) Ltd V. Dock & Engineering Co., LTD(1961).
117. Palsgraf v. Long Island Railroad Co., 248 N.Y. 339, 162 N.E. 99 (1928).
118. Harpwood, Op. Cit. 149.
119. H.L.A. Hart and Tony Honoré
120. Actual Causation
121. Proximate Causation
122. H.L.A. Hart and Tony Honoré, *Causation in the Law* (Oxford: Oxford University Press, 1985), 237-238 & 333-334.

Mashayekh, Milad. "The Standard of Reasonable Person in Civil Liability (A Study in English Law)". Jour. of Legal Res. 24, no. 63 (October 7, 2025), 241-278.

به مدعی شده است؛ ۲) همچنین به‌طور منطقی در زمان تعدی و تفریط ضرر با لحاظ معیار انسان معقول و متعارف قابل پیش‌بینی بوده، به نحوی که این رفتار باعث خسارات و آسیب‌هایی از آن نوع می‌گردد.

در حقوق انگلیس از دو ضابطه برای شناسایی علت اصلی ورود زیان استفاده شده است. این دو به ترتیب «اما جهت»[۱۲۳] که در قضایای ساده از آن استفاده می‌شود و همچنین «علت واقعی» هستند. ضابطه دوم، در قضایای پیچیده‌تر مورد استفاده محاکم قرار گرفته و خود موجب ایجاد دسته‌بندی جدیدی در زمینه سببیت شده است (با لحاظ اینکه به‌طور مستقیم، مرتبط با معیار انسان معقول و متعارف گذرا بدان می‌پردازیم).

الف) ضابطه «اما جهت»: این ضابطه ارتباط واقعی بین رفتار مدعی‌علیه و آسیب‌های مدعی را تبیین می‌کند. پرسشی که در قضایای مرتبط منطبق با ضابطه فرارو طرح می‌شود این است که (اما) برای (به علت یا به سبب) رفتار مدعی‌علیه بوده است که خسارت به مدعی وارد گشته است؟[۱۲۴] و تنها مبنای مقایسه در ضابطه مطروحه معیار انسان معقول و متعارف می‌تواند باشد تا بر پایه آن رفتار خوانده سنجیده شود. علاوه بر اینکه نمی‌توان ضابطه فوق را در قضایای پیچیده اعمال نمود، این ضابطه صرفاً ناظر به فرضی است که سهل‌انگاری خوانده شرط لازم برای آسیب به حساب آید.[۱۲۵] اما با وجود این «اما جهت» در قضایای مختلفی اعمال شده و هنوز هم اعمال می‌گردد که به مواردی می‌توان به شرح زیر اشاره نمود:

۱- در قضیه‌ای علیه شرکت مک لین[۱۲۶]، خواهان همسر کارگری در کارخانه بود که در حین کار بر روی سکوی بدون نرده در ارتفاع ۲۰ فوتی از سطح زمین بر اثر تشنج ناشی از بیماری صرع جان باخت. کارفرمایان او از بیماری‌اش و همچنین منع پزشک معالجش پیرامون عدم فعالیت در ارتفاع آگاه نبودند. همسر جان‌باخته از کارفرما با تأکید بر تقصیر اقامه دعوا نمود. او بدین صورت استدلال کرد که احراز تقصیر مستلزم اثبات این است که خوانده موظف به مراقبت بوده، اما این وظیفه را نقض کرده و این تخلف موجب ضرر شده است. در این قضیه نیز واضح است که خوانده وظیفه مراقبت داشته، لکن آن را به‌واسطه عدم نصب نرده محافظ مناسب نقض نموده است. مدعی‌علیه نیز در پاسخ به مدعیات خواهان اظهار داشت که نبود نرده باعث مرگ او نشده، بلکه بیماری صرع علت مرگ بوده است و از آنجایی که

123. But-for test

124. See: https://www.macmillandictionary.com/dictionary/british/the-but-for-test

125. Keith N. Hylton, “Factual Causation”, In: *Tort Law: A Modern Perspective* (Cambridge: Cambridge University Press, 2016), 195-226.

126. Cork v Kirby MacLean Ltd [1952] 2 All ER 402.

بیماری جان‌باخته ارتباطی به خوانده نداشته است، در نتیجه مسئولیتی متوجه او نخواهد بود.

پس از فراز و نشیب‌های فراوان، دادگاه تجدیدنظر با نقض حکم نخستین، خوانده را مسئول دانست. دادگاه ضابطه «اما جهت» را برای تعیین علت مرگ به کار بست و با این استدلال پیش رفت که (اما) برای تخلف از تکلیف مراقبت توسط خوانده بوده است که ضرر وارد گردید؛ زیرا اگر نرده‌های مناسب تعبیه شده بود (و خوانده به شکلی معقول و متعارف پیش‌بینی، سپس اقدام می‌نمود) مدعی توسط نرده‌ها متوقف می‌شد و از سکو نمی‌افتاد؛ بنابراین تخلف خوانده موجب مرگ شده است. با این حال خسارات پرداختی به خواهان نسبت به قضایای مشابه کمتر تعیین گردید تا سهل‌انگاری جان‌باخته در عدم اطلاع‌رسانی به کارفرمای خویش پیرامون بیماری صرع و منع پزشک لحاظ گردد.[۱۲۷]

۲- در دعوایی دیگر که در مقابل بیمارستان چلسی و کنزینگتون اقامه گردید،[۱۲۸] بارنت که به‌عنوان نگهبان شب مشغول به کار بود، پس از شیفت خود در حدود ساعت ۸ صبح روز ۱ ژانویه ۱۹۶۶، به همراه دو نفر از همکاران دیگر خویش به بخش اورژانس بیمارستان چلسی و کنزینگتون مراجعه نمودند. علت مراجعه آنها استفراغ و حالت تهوعی بود که پس از نوشیدن چای در پنج صبح همان روز بدان‌ها دست داد. یکی از پرستاران اورژانس پس از مشاهده وضعیت آنان با پزشک حوادث تلفنی صحبت کرد، اما او بدون آنکه آن سه را معاینه کند به پرستار گفت آنان را به خانه بفرستد تا با پزشک خانواده خود تماس بگیرند؛ اما آقای بارنت حدود پنج ساعت بعد در اثر مسمومیت با آرسنیک[۱۲۹] درگذشت (ظاهراً چای آنان با آرسنیک مسموم شده بود). خانم بارنت از بیمارستان به دلیل سهل‌انگاری شکایت کرد. در مقام رسیدگی قاضی بیان کرد: «بیمارستان مسئولیتی ندارد، زیرا حتی اگر آقای بارنت توسط پزشک به‌درستی ویزیت می‌شد (و به‌مثابه پزشکی، معقول رفتار می‌نمود) احتمال کمی وجود داشت که تریاق[۱۳۰] به‌موقع به او داده شود تا از مرگ وی جلوگیری به عمل آید. گرچه بیمارستان استانداردهای مراقبت را نقض کرده است، «اما برای» این تخلف مرگ برای آقای بارنت رقم نخورده است. امتناع پزشک از معالجه مریضی که پس از بلع آرسنیک به او مراجعه می‌کند، در صورتی که ثابت شود حتی درمان صحیح نیز نمی‌تواند او را نجات دهد، علت مرگ بیمار نیست».[۱۳۱]

127. “Cork V Kirby Maclean”. Available at: https://freebooksummary.com/tort-1
128. Barnett v Chelsea and Kensington Hospitals (1969)
129. Arsenic
130. Antidote
131. ICLR, “Barnett v Chelsea and Kensington Hospital Management Committee 08 Nov 1967 [1968] 2 WLR 422, QBD”, 1968. Available at: https://www.iclr.co.uk/document/1961000242/casereport_75500/html

ب) علت واقعی: در حقوق انگلیس در قضایای پیچیده‌تر از ضابطه «علت واقعی» استفاده می‌شود، آن هم در مواردی که به‌راحتی نمی‌توان سبب اصلی ورود زیان را شناسایی نمود؛ اما شناسایی علت واقعی زمانی سخت می‌شود که با چند عامل به ظاهر اصلی در قضایا مواجه باشیم. بر همین اساس تقسیم‌بندی علل متعدد هم‌زمان[۱۳۲] و علل متعدد متوالی[۱۳۳] در حقوق انگلیس ارائه شده است. (با لحاظ اینکه به‌طور مستقیم، مرتبط با معیار انسان معقول و متعارف گذرا بدان می‌پردازیم).

– علل متعدد هم‌زمان: در مواردی که بیش از یک علت احتمالی برای صدمه یا آسیب وجود داشته باشد، مدعی لازم نیست اثبات نماید که اقدامات خوانده تنها علت آسیب متحمل‌شده بوده است. در عوض باید به‌سادگی نشان داده شود که اقدامات خوانده به‌طور مادی منجر به بروز زیان و ورود آسیب شده است. برای مثال در دعوایی مرتبط[۱۳۴] به دلیل ابتلا به بیماری ریوی پنوموکونیوز[۱۳۵] که به‌واسطه استنشاق ذرات ریز سیلیس[۱۳۶] در حین کار به وجود آمد، مجلس اعیان با توجه به اینکه کارخانه فولاد تهویه مناسب برای محیط کار تعبیه ننموده بود، آن را مسئول شمرد و در ذیل رأی بیان داشت: «در مواردی که چندین علت هم‌زمان موجب آسیب می‌شود، مدعی صرفاً لازم است اثبات کند که سهل‌انگاری خوانده در صدمات وی نقش مهمی داشته است. در نتیجه مدعی مجبور نیست اثبات کند که سهل‌انگاری تنها علت صدمات بوده است».[۱۳۷]

– علل متعدد متوالی: ناظر به موردی است که مدعی از دو منبع خسارت یکی پس از دیگری آسیب می‌بیند. برای نمونه می‌توان به دعوای مالک رولز رویس اشاره کرد.[۱۳۸] خودروی رولز رویس مدعی توسط آبراهام که سهل‌انگارانه رانندگی می‌کرد، آسیب دید و منجر به طرح دعوا علیه او گردید. دو هفته پیش از این تصادف، اتومبیل خواهان در تصادف دیگری که در آن نیز راننده مقابل مقصر بود آسیب دیده بود. خسارات ناشی از برخورد دوم به حدی کوچک بود که در کنار برخورد اول، آسیب اضافی محسوب نمی‌شد. برای اولین برخورد، ۷۵ پوند خسارت برآورد گردید که تا زمان تصادف ثانویه هنوز به زیان‌دیده پرداخت نگردیده بود. خواهان به دنبال مطالبه همان میزان از راننده مقصر دوم نیز برآمد. دادگاه حکم داد که یک مدعی نمی‌تواند برای یک ضرر دو بار جبران خسارت بخواهد و در چنین شرایطی که علل

132. Multiple Causes - Concurrent
133. Multiple Causes - Successive
134. Bonnington Castings Ltd v Wardlaw [1956] AC 613 House of Lords.
135. Pneumoconiosis
136. Silicon Dioxide
137. Vlex, “Bonnington Castings Ltd v Wardlaw”, 1 March 1956. Available at: https://vlex.co.uk/vid/bonnington-castings-ltd-v-793232641
138. Performance Cars Ltd v Abraham [1962] 1 QB 33.

متوالی هستند، جبران زیان از سوی عامل نخستین کافی به نظر می‌رسد.[۱۳۹]

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

در مقاله پیش رو از معیار انسان معقول و متعارف سخن به میان آوردیم. معیاری که به عقیده گاردنر به‌مثابه یک بنای تاریخی و نفرت‌انگیز در مقابل افرادی که مقصرانه عمل می‌نمایند، ایستاده است. این معیار در نظام حقوقی کامن‌لا پس از فراز و نشیب‌های فراوان در عرصه مسئولیت‌پژوهی و با تلاش‌های افرادی همچون هومز به‌عنوان مبنای اندازه‌گیری عملکرد افراد تثبیت گردید و همان‌گونه که در مرقومه حاضر مشاهده نمودیم، در حقوق انگلستان که شاخصه کامن‌لا به حساب می‌آید از دیرباز تاکنون معیار شناسایی تقصیر به حساب می‌آید.

تمامی عناصر تقصیر در حقوق انگلیس که از وظیفه مراقبت، نقض آن، پیش‌بینی ضرر و سببیت تشکیل می‌گردند، هرکدام به نحوی از معیار مزبور وام جسته‌اند، اما در میان آنها قلب تقصیر که همانا نقض وظیفه مراقبت بوده و فاعلیت انسان در آن بیشتر از سایر عناصر به چشم می‌خورد، هم‌آغوشی افزون‌تری را با معیار فرارو تجربه کرده است.

در این بین آرای قضایی متعدد که تلاش شد به شکلی حداکثری مورد مطالعه قرار گیرند، مبین خوبی برای تبیین جایگاه معیار فوق در مسئولیت مدنی انگلستان بوده‌اند. فلذا محرز گردید که معیار مورد بحث در قضایای مختلف مسئولیت مدنی، آن هم زمانی که در آستانه تقصیر ایستاده‌اند، به شکلی مورد استناد قرار گرفته و جلوه‌ای از آن به نمایش گذارده می‌شود؛ اما آنچه بیش از همه چهره خاکستری شاخصه فراپیش را به نمایش می‌گذارد، عدم هماهنگی این انسان معیار با اقشار مختلف انسانی، خواه از باب جنسیت، سن و... است و از همه مهم‌تر تطابق آن شاخصه با انسانی است که در عصر حاضر بیش از همنوع خود با فناوری روزگار می‌گذراند. به نظر می‌رسد لازم است بدین نگرانی توجهی افزون‌تر بذل گردد تا استناد به معیار انسان معقول و متعارف بتواند به غایت خویش که همانا شناسایی مقصر واقعی قضایای مسئولیت مدنی است، نائل آید.

139. Casemine, “Performance Cars Ltd v Abraham”, July 28, 1961. Available at: https://www.casemine.com/judgement/uk/5a8ff87860d03e7f57ec1087

فهرست منابع

- Gardner, John. “The Many Faces of the Reasonable Person”. 2019, 1-38. Available at: https://johngardnerathome.info/pdfs/reasonableperson2013.pdf

- Green, Leon. “Tort Law Public Law in Disguise”. *Texas Law Review*, 38, 1(1959), 1-257.

- Harlow, Carol. *Understanding Tort Law*. London: Sweet and Maxwell Press, 2005.

- Harpwood, Vivenne. *Principles of Tort Law*. London: Cavendish Press, 2000.

- Hart, H. L. A. and Tony Honoré. *Causation in the Law*. Oxford: Oxford University Press, 1985.

- Holmes, Oliver Wendell. *The Common Law*. Mainz, Germany: Gutenberg Press, 1881.

- Holmes, Oliver Wendell. *The Path of the Law*. London, United Kingdom: Routledge Press, 1897.

- Hylton, Keith N. “Factual Causation”. In: *Tort Law: A Modern Perspective*. Cambridge: Cambridge University Press, 2016, 195-226. https://doi.org/10.1017/CBO9781316408902.012

- Murphy, John. “The Heterogeneity of Tort Law”. *Oxford Journal of Legal Studies*, 39, 3(2019), 455-482. https://doi.org/10.1093/ojls/gqz008

- Owen, David G. “The Five Elements of Negligence”. *Hofstra Law Review*, 9, 4(2007), 1671-1686.

- Prosser, William L. *Handbook of the Law of Torts*. Eagan, Minnesota: West Press, 1941.

- Ripstein, Arthur. “Theories of the Common Law of Torts”. 2022. Available at: https://plato.stanford.edu/entries/tort-theories/#CiviReco

- Ripstein, Arthur. “Theories of the Common Law of Torts”. In: *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*. Stanford: Stanford University, 2022. Available at: https://plato.stanford.edu/archives/win2015/entries/tort-theories/

- Stevens, Robert. “Chapter 3: Professor Sir Frederick Pollock (1845–1937): Jurist as Mayfly”. In: *Scholars of Tort Law*, 75-102. Oxford: Hart Publishing, 2019. https://api.pageplace.de/preview/DT0400.9781509910595_A38223210/preview-9781509910595_A38223210.pdf

- Strong, S.I & Liz Williams. *Complete Tort Law: Text, Cases and Materials*. Oxford: Oxford University Press, 2011.

- Zimmermann, Reinhard. *The Law of Obligations: Roman Foundations of the Civilian Tradition*. Oxford: Oxford University Press, 1996.

Websites

- “But-for test”. Available at: https://www.macmillandictionary.com/dictionary/british/the-but-for-test

- “Cork V Kirby Maclean”. Available at: https://freebooksummary.com/tort-1

- BAILII. “Anns v Merton London Borough Council [1977] UKHL 4 (12 May 1977)”. Available at: https://www.bailii.org/uk/cases/UKHL/1977/4.html

- BAILII. “Marc Rich & Co AG v Bishop Rock Marine Co Ltd [1995] UKHL 4”. 6 July 1995. Available at: https://www.bailii.org/uk/cases/UKHL/1995/4.html

- Casemine. “Performance Cars Ltd v Abraham”. July 28, 1961. Available at: https://www.casemine.com/judgement/uk/5a8ff87860d03e7f57ec1087

- Casemine. “Stone v. Bolton”. May 10, 1951. Available at: https://www.casemine.com/judgement/uk/5a8ff87860d03e7f57ec1054

- Griffiths Law. “4 Elements of a Negligence Claim (and more)”. Available at: https://www.griffithslawpc.com/resources/elements-negligence-claim/

- ICLR. “Barnett v Chelsea and Kensington Hospital Management Committee 08 Nov 1967 [1968] 2 WLR 422, QBD”. 1968. Available at: https://www.iclr.co.uk/document/1961000242/casereport_75500/html

- Lawlex. “Case Comment : Hall v. Brooklands Auto Racing Club (1933) 1 KB 205”. Apr 29, 2018. Available at: https://lawlex.org/case-summary/case-comment-hall-v-brooklands-auto-racing-club-1933-1-kb-205/16155

- LawTeacher. “Caparo v Dickman Case Summary”. 2018. Available at: https://www.lawteacher.net/cases/caparo-industries-v-dickman.php

- LawTeacher. “Duty of Care Lecture”. November 2018. Available at: https://www.lawteacher.net/lectures/tort-law/negligence/duty-of-care/

- LawTeacher. “Marc Rich v Bishop Rock [Internet]. November 2013”. 2018. Available at: https://www.lawteacher.net/cases/marc-rich-v-bishop-rock-marine.php

- Parliament. “Judgments - White and Others v. Chief Constable of South Yorkshire and Others”. 1998. Available at: https://publications.parliament.uk/pa/ld199899/ldjudgmt/jd981203/white01.htm

- Shaw, Bernard. “'Maxims for Revolutionists' from Man and Superman (1903)”. Available at: https://www.panarchy.org/shaw/maxims.1903.html

- Specialist Legal Advice. “Caparo Industries Plc v Dickman [1990]: Case Analysis: Caparo Industries Plc v Dickman: Case Summary”. Available at: https://professionalnegligenceclaimsolicitors.co.uk/breach-of-duty-key-tort-law-judgment-caparo-dickman/

- Specialist Legal Advice. “Donoghue v Stevenson [1932]: Case Analysis: Donoghue v Stevenson: Case Summary”. Available at: https://professionalnegligenceclaimsolicitors.co.uk/duty-of-care-key-tort-law-judgment-donoghue/

- The Guardian. “What is the origin of the expression ‘The man on the Clapham omnibus’?”. Available at: https://www.theguardian.com/notesandqueries/query/0,,-2012,00.html

- Vlex. “Bonnington Castings Ltd v Wardlaw”. 1 March 1956. Available at: https://vlex.co.uk/vid/bonnington-castings-ltd-v-793232641

- Vlex. “Saqib Khan and Another v Harrow Council and Another”. 3 September 2013. Available at: https://vlex.co.uk/vid/saqib-khan-and-another-793809677

Files & Documents

- Alcock v Chief Constable of South Yorkshire [1992] 1 AC 310.
- Anns v Merton London Borough Council [1977] UKHL 4, [1978] AC.
- Barnett v Chelsea & Kensington Hospital [1969] 1 QB 428.
- Beloit Canada Ltd. v. Valmet Oy, (1988) 82 N.R. 235 (FCA).
- Blyth v Birmingham Waterworks Co (1856) 11 Ex Ch 781.
- Bolam v Friern Hospital Management Committee [1957] 1 WLR 583.
- Bolitho v City and Hackney HA [1998] 3 WLR 1151.
- Bonnington Castings Ltd v Wardlaw [1956] AC 613 House of Lords.
- Broom & Another v The Administrator, Natal 1966 (1) C+B 699 (D).
- Caparo Industries v Dickman [1990] 2 AC 605.
- Castle v St Augustine's Links [1922] 38 TLR 615.
- Chester v Afshar [2005] 3 WLR 927.
- Cork v Kirby MacLean Ltd [1952] 2 All ER 402.
- Daborn v Bath Tramways Motor Co Ltd [1946] 2 All ER 333.
- Donoghue v Stevenson [1932] AC 562.
- Donoghue v Stevenson, Hedley Byrne & Co Ltd v Heller & Partners Ltd and Home Office v Dorset Yacht Co Ltd.
- Glasgow Corporation v Muir [1943] 2 AC 448.
- Haley v London Electricity Board [1965] AC 77.
- Hall v Brooklands Auto Racing Club [1933] 1 K.B. 205.
- Jones v North West SHA [2010] EWHC 178.
- Khan and Khan v. (1) London Borough of Harrow; and (2) Helen Sheila Kane [2013] EWHC 2687 (TCC).
- Knight v Home Office [1990] 3 All ER 237.
- Latimer v AEC Ltd. [1953] AC 643.
- Mansfield v Weetabix Ltd [1998] EWCA Civ 135.
- Marc Rich & Co v Bishop Rock Marine Co Ltd [1996] AC 211.
- McFarlane v Tayside Health Board [1999]4 All ER 961.
- McQuire v Western Morning News Co Ltd [1903] 2 KB 100.
- Miller v Jackson [1977] QB 966.
- Mullin v Richards [1998] 1 WLR 1304.
- Murphy v Brentwood District Council [1991] UKHL 2 and Kamloops (City of) v Nielsen, [1984] 2 SCR 2.
- Nettleship v Weston [1971] 3 WLR 370.
- Newell v Goldenberg [1995] 6 Med LR 371.
- Old Gate Estates Ltd v Toplis & Harding & Russell [1939] 3 All ER 209.
- Orchard v Lee [2009] EWCA Civ 295.

- Overseas Tankship (UK) Ltd V. Dock & Engineering Co., LTD(1961).
- Overseas Tankship Ltd v The Miller Steamship, The Wagon Mound (No 2) [1967] 1 AC 617.
- Palsgraf v. Long Island Railroad Co., 248 N.Y. 339, 162 N.E. 99 (1928).
- Paris v Stepney BC [1951] AC 367.
- Performance Cars Ltd v Abraham [1962] 1 QB 33.
- Raleigh v. Performance Plumbing & Heating, 130 P.3d 1011, 1015 (Colo. 2006)
- Re Polemis and Furness, Withy & Co Ltd [1921] 3 KB 560.
- Roe v Minister of Health [1954] 2 All ER 131.
- Rylands v Fletcher (1868) LR 3 HL 330.
- Sidaway v Bethlem Royal Hospital Governors [1985] AC 871.
- Stone v. Bolton [1951] AC 850.
- Ultramares Corporation v Touche 174 N.E. 441 (1932).
- Wells v Cooper [1958] 2 All ER 527.
- Winterbottom v Wright (1842) 10 M&W 109.

Mashayekh, Milad. “The Standard of Reasonable Person in Civil Liability (A Study in English Law)”. Jour. of Legal Res. 24, no. 63 (October 7, 2025), 241-278.

This Page Intentionally Left Blank